

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Житомирський державний університет імені Івана Франка (Україна)

Зеленогурський університет (Польща)

Юзеф Крашевський в культурній спадщині України та Польщі

Збірник наукових праць
(за матеріалами міжрегіонального науково-практичного семінару
із міжнародною участю, 20 грудня 2017 року, м. Житомир)

Житомир - 2017

Редакційна колегія

Поліщук О. П. — голова редколегії, доктор філософських наук, професор (м. Житомир), **Троха Богдан**, доктор габілітований, професор ZU (м. Зелена Гура), **Єршов В. О.**, доктор філологічних наук, професор (м. Житомир), **Козловець М. А.**, доктор філософських наук, професор (м. Житомир), **Сейко Н. А.**, доктор педагогічних наук, професор (м. Житомир)

Рецензенти:

Юрчук О. О., доктор філологічних наук, доцент

Мельничук В. В., кандидат філософських наук, доцент

Яценко К. А., кандидат філософських наук, доцент

Рекомендовано до друку рішенням Вченої ради Житомирського державного університету імені Івана Франка (протокол № 6 від 26 грудня 2017 року)

к 78 Юзеф Крашевський в культурній спадщині України та Польщі :
зб. наук. пр. (за матеріалами міжрегіонального науково-практичного семінару із міжнародною участю, 20 грудня 2017 року, м. Житомир) / За ред. О. П. Поліщука, Б. Трохи, В. О. Єршова та ін.— Житомир, 2017. — 80 с.

У збірнику вміщено наукові праці українських та польських молодих науковців за матеріалами доповідей і тез на міжрегіональному науково-практичному семінарі із міжнародною участю «Юзеф Крашевський в культурній спадщині України та Польщі» (20 грудня 2017 року, м. Житомир), присвячених дослідженню творчого доробку відомого польського письменника, публіциста, громадського діяча XIX століття Юзефа Ігнація Крашевського та його значущості для сучасників.

Збірник буде корисним студентам, аспірантам, докторантам, викладачам вищих навчальних закладів і всім, хто цікавиться проблемами художньої творчості та її морально-етичними засадами в умовах міжкультурної взаємодії.

ЗМІСТ

Юзеф Ігнацій Крашевський у розвідках польських дослідників

Rafał Bartos

POWIEŚCI JÓZEFA IGNACEGO KRASZEWSKIEGO W KATALOGU
ZBIORÓW POLSKIEJ BIBLIOTEKI NARODOWEJ. ZESTAWIENIE
BIBLIOGRAFICZNE ZA OKRES 1967-2016.....с. 7

Daria Żok

JÓZEF IGNACY KRASZEWSKI – NIEDOCENIONY I ZAPOMNIANY W
POLSKIEJ SZKOLE.....с. 21

Katarzyna Grabias-Banaszewska

SYTUACJA NARRACYJNA W OPOWIADANIU JÓZEFA IGNACEGO
KRASZEWSKIEGO „ŻYCIE PO ŚMIERCI POWIEŚĆ PIJAKA”.....с. 41

Юзеф Ігнацій Крашевський у візіях українських дослідників

Райса Тверда, Вадим Слюсар

РЕДАКЦІЙНА ТА ВИДАВНИЧА ДІЯЛЬНІСТЬ ЮЗЕФА
КРАШЕВСЬКОГО.....с. 47

Інна Жур

ЧИМ МЕНЕ ЗАХОПИЛА ТВОРЧІСТЬ ЮЗЕФА КРАШЕВСЬКОГО:
ТАСМНИЦІ ПОВІСТІ „ХАТА ЗА СЕЛОМ”.....с. 56

Володимир Штернов

**ЩОДЕННИК СЕРАФІНИ, АБО СПЕЦИФІКА ХУДОЖНЬОЇ РЕАЛЬНОСТІ
ЮЗЕФА КРАШЕВСЬКОГО.....с. 62**

Аліна Брайткайц

**NIE JEST GODZIEN SPRAWOWANIA WŁADZY TEN, KTO TEJ WŁADZY
NADUŻYWA.....с. 69**

Катерина Косякевич

**ЮЗЕФ ІГНАЦІЙ КРАШЕВСЬКИЙ ЯК МАЙСТЕР РОМАНТИЧНОГО
ОПISY УКРАЇНСЬКИХ СЕЛЯН ХІХ СТОЛІТТЯ.....с. 76**

An ornate, repeating gold border with a complex, interlocking scrollwork design frames the entire page.

*Юзеф Ігнацій Крашевський
у розвідках польських дослідників*

Rafał Bartos
(Uniwersytet Zielonogórski)

POWIEŚCI JÓZEFA IGNACEGO KRASZEWSKIEGO W KATALOGU ZBIORÓW POLSKIEJ BIBLIOTEKI NARODOWEJ. ZESTAWIENIE BIBLIOGRAFICZNE ZA OKRES 1967-2016

Dwunasty tom *Bibliografii literatury polskiej* poświęcony został osobie Józefa Ignacego Kraszewskiego¹. Tom ukazał się w 1966 roku i zawiera wykaz, zarówno wszystkich prac autora jak i ich opracowań. Publikacja niniejsza ma na celu uzupełnienie wyżej wymienionej bibliografii. Prezentowane zestawienie ograniczone zostało jedynie do powieści autorstwa Kraszewskiego wydanych w Polsce. Zawiera ono teksty opublikowane w latach 1967-2016. Bibliografia ma układ chronologiczny. Zestawienie przygotowane zostało na podstawie zasobów katalogu centralnego Biblioteki Narodowej. W interesującym nas okresie opublikowane zostało 250 powieści Józefa Ignacego Kraszewskiego.

Na podstawie zestawienia wyciągnąć można następujące wnioski. Wydawaniem twórczości Kraszewskiego zajmowała się głównie *Ludowa Spółdzielnia Wydawnicza*, która wydała sto dwadzieścia siedem różnych powieści, kiedy w całym badanym okresie pozostałe wydawnictwa łącznie opublikowały sto dwadzieścia trzy książki. Sumując pracę wszystkich wydawnictw w omawianym okresie czterdziestu dziewięciu lat zostało wydanych sto dziewięć opisanych w powieściach historii. W latach 1967-1991 wydawnictwa publikowały średnio osiem książek w roku. Najmniej w podanym okresie wydano dwie książki w latach 1980-1982, natomiast najwięcej pozycji opublikowany w 1986 roku (siedemnaście), 1991 (trzyście) oraz 1973 (dwanaście). Świadczy to o wysokim zainteresowaniu twórczością Kraszewskiego wśród społeczeństwa polskiego. W latach 1991-2015 wydanych zostało pięćdziesiąt pozycji. Średnio w przeciągu, wskazanych wcześniej, dwudziestu pięciu lat opublikowano dwie powieści rocznie. Najwięcej wydań odnotowano w 1993 roku, kiedy to na polski rynek trafiło sześć różnych tytułów, zaś najmniej w roku 1999, 2007 i 2013, kiedy nie ukazało się żadne wydanie.

Największą popularnością wśród wydawców cieszyła się powieść *Stara baśń: powieść z IX wieku*², którą wydano w dziewięciu wydaniach pod tymże tytułem,

1. Bibliografia literatury polskiej. „Nowy Korbut”, t. 12 (Józef Ignacy Kraszewski - zarys bibliograficzny), S. Stupkiewicz, I. Śliwińska, W. Roszkowska-Sykałowa, Kraków 1966, s. 5-6.

2. J. I. Kraszewski, *Stara baśń: powieść z IX wieku*, Warszawa 1967 (Ludowa Spółdzielnia Wydawnicza); Idem, *Stara baśń: powieść z IX wieku*, Warszawa 1969 (Ludowa Spółdzielnia Wydawnicza); Idem, *Stara baśń: powieść z IX wieku*, Warszawa 1971 („Nasza Księgarnia”); Idem, *Stara baśń: powieść z IX wieku*, Warszawa 1972 (Ludowa Spółdzielnia Wydawnicza); Idem, *Stara baśń: powieść z IX wieku*, Warszawa 1973 (Ludowa

bądź jako *Stara Baśń*³ lub *Stara baśń: powieść z dziewiątego wieku*⁴. Tytuły wydań nie były jednorodne. Jako przykłady posłużyć tutaj mogą powieści takie jak: *Adama Polanowskiego dworzanina króla jegomości Jana III notatki*⁵ i *Adama Polanowskiego, dworzanina króla Jegomości Jana III, notatki*⁶, *Brühl: opowiadanie historyczne*⁷ i *Brühl: powieść historyczna z XVIII wieku*⁸, *Dziecię Starego Miasta*⁹ i *Dziecię starego miasta: obrazek narysowany z natury*¹⁰, *Historia kolka w płocie: według wiarygodnych źródeł zebrana i opisana*¹¹ i *Historia kolka w płocie: wg wiarygodnych źródeł zebrana*

Spółdzielnia Wydawnicza); Idem, *Stara baśń: powieść z IX wieku*, Warszawa 1975 (Ludowa Spółdzielnia Wydawnicza); Idem, *Stara baśń: powieść z IX wieku*, Warszawa 1977 (Ludowa Spółdzielnia Wydawnicza); Idem, *Stara baśń: powieść z IX wieku*, Warszawa 1983 (Ludowa Spółdzielnia Wydawnicza); Idem, *Stara baśń: powieść z IX wieku*, Warszawa 1984 (Ludowa Spółdzielnia Wydawnicza); Idem, *Stara baśń: powieść z IX wieku*, Wrocław 1986 (Zakład Narodowy im. Ossolińskich); Idem, *Stara baśń: powieść z IX wieku*, Wrocław 1988 (Zakład Narodowy im. Ossolińskich); Idem, *Stara baśń: powieść z IX wieku*, Warszawa 1989 (Ludowa Spółdzielnia Wydawnicza); Idem, *Stara baśń: powieść z IX wieku*, Kraków 1991 („Dom Książki”); Idem, *Stara baśń: powieść z IX wieku*, Wrocław 1993 („Astrum”); Idem, *Stara baśń: powieść z IX wieku*, Warszawa 1996 („Świat Książki”); Idem, *Stara baśń: powieść z IX wieku*, Warszawa 1998 (Prószyński i S-ka); Idem, *Stara baśń: powieść z IX wieku*, Poznań 2000 („Kurpisz”); Idem, *Stara baśń: powieść z IX wieku*, Warszawa 2000 („Mea”); Idem, *Stara baśń: powieść z IX wieku*, Warszawa 2001 („Nobel Publishing”); *Stara baśń: powieść z IX wieku*, Wrocław 2003 (Zakład Narodowy im. Ossolińskich); Idem, *Stara baśń: powieść z IX wieku*, Warszawa 2003 („Ostroróg”); Idem, *Stara baśń: powieść z IX wieku*, Warszawa 2004 (Firma Księgarska Krzysztof i Jacek Olesiejuk - Inwestycje).

3. Idem, *Stara Baśń*, Warszawa 1979 (Ludowa Spółdzielnia Wydawnicza); Idem, *Stara Baśń*, Warszawa 1993 („Elipsa”); Idem, *Stara Baśń*, Bielsko-Biała 1995 (Beskidzka Oficyna Wydawnicza); Idem, *Stara Baśń*, Warszawa 1998 (Philip Wilson Warsaw); Idem, *Stara Baśń*, Kraków 2003 („Zielona Sowa”); Idem, *Stara Baśń*, Warszawa 2003 („Świat Książki”); Idem, *Stara Baśń*, Kraków 2004 („Zielona Sowa”); Idem, *Stara Baśń*, Warszawa 2005 (Orkla Press Polska); Idem, *Stara Baśń*, Warszawa 2005 (Polskapresse); Idem, *Stara Baśń*, Kraków 2008 (Wydawnictwo Zielona Sowa); Idem, *Stara Baśń*, Kraków 2009 (Wydawnictwo Zielona Sowa); Idem, *Stara Baśń*, Poznań 2011 (Wydawnictwo Ibis); Idem, *Stara Baśń*, Ożarów Mazowiecki 2012 (Wydawnictwo Olesiejuk); Idem, *Stara Baśń*, Kraków 2016 (Wydawnictwo Greg).

4. Idem, *Stara baśń: powieść z dziewiątego wieku*, Toruń 2003 (Wydawnictwo Młotkowski).

5. Idem, *Adama Polanowskiego dworzanina króla jegomości Jana III notatki*, Warszawa 1974 (Ludowa Spółdzielnia Wydawnicza); Idem, *Adama Polanowskiego dworzanina króla Jegomości Jana III notatki*, Warszawa 1986 (Ludowa Spółdzielnia Wydawnicza).

6. Idem, *Adama Polanowskiego, dworzanina króla Jegomości Jana III, notatki*, Warszawa 1991 (Ludowa Spółdzielnia Wydawnicza).

7. Idem, *Brühl: opowiadanie historyczne*, Wrocław 1969 (Zakład Narodowy im. Ossolińskich).

8. Idem, *Brühl: powieść historyczna z XVIII wieku*, Warszawa 1967 (Ludowa Spółdzielnia Wydawnicza); Idem, *Brühl: powieść historyczna z XVIII wieku*, Warszawa 1970 (Ludowa Spółdzielnia Wydawnicza); Idem, *Brühl: powieść historyczna z XVIII wieku*, Warszawa 1973 (Ludowa Spółdzielnia Wydawnicza); Idem, *Brühl: powieść historyczna z XVIII wieku*, Warszawa 1975 (Ludowa Spółdzielnia Wydawnicza); Idem, *Brühl: powieść historyczna z XVIII wieku*, Warszawa 1977 (Ludowa Spółdzielnia Wydawnicza); Idem, *Brühl: powieść historyczna z XVIII wieku*, Warszawa 1979 (Ludowa Spółdzielnia Wydawnicza); Idem, *Brühl: powieść historyczna z XVIII wieku*, Warszawa 1997 („Świat Książki”); Idem, *Stara baśń: powieść z dziewiątego wieku*, Toruń 2003 (Wydawnictwo Młotkowski).

9. Idem, *Dziecię Starego Miasta*, Wrocław 1997 („Siedmióróg”).

10. Idem, *Dziecię starego miasta: obrazek narysowany z natury*, Kraków 1986 (Wydawnictwo Literackie); Idem, *Dziecię starego miasta: obrazek narysowany z natury*, Wrocław 1987 (Zakład Narodowy im. Ossolińskich).

11. Idem, *Historia kolka w płocie: według wiarygodnych źródeł zebrana i opisana*, Warszawa 1969 (Ludowa Spółdzielnia Wydawnicza).

*i opisana*¹², *Historia o Janaszu Korczaku i o pięknej miecznikównie*¹³ i *Historia o Janaszu Korczaku i o pięknej miecznikównie: powieść historyczna z XVII wieku*¹⁴, *Historia prawdziwa o Peterku Właście, palatynie którego zwano Duninem: opowiadanie historyczne z XII wieku*¹⁵ i *Historia prawdziwa o Petrku Właście palatynie którego zwano Duninem: opowiadanie historyczne z XII wieku*¹⁶ oraz *Historia prawdziwa o Petrku Właście palatynie, którego zwano Duninem: opowiadanie historyczne z XII w.*¹⁷, *Hrabina Cosel*¹⁸ i *Hrabina Cosel: powieść historyczna*¹⁹, *Kraków za Łokietka: powieść historyczna*²⁰ i *Kraków za Łoktka: powieść historyczna*²¹, *Król chłopów: czasy Kazimierza Wielkiego*²² i *Król chłopów: powieść historyczna z czasów Kazimierza Wielkiego*²³ oraz wiele innych pozycji. We wszystkich przypadkach sens znaczeniowy tytułu został zachowany.

Zestawienie bibliograficzne

1967

Bracia Zmartwychwstańcy: powieść z czasów Chrobrego, Warszawa 1967 (Ludowa Spółdzielnia Wydawnicza).

Boleszczyce: powieść z czasów Bolesława Szczodrego, Warszawa 1967 (Ludowa Spółdzielnia Wydawnicza).

12. Idem, *Historia kolka w płocie: wg wiarygodnych źródeł zebrana i opisana*, Warszawa 1967 (Ludowa Spółdzielnia Wydawnicza).

13. Idem, *Historia o Janaszu Korczaku i o pięknej miecznikównie*, Warszawa 1967 (Ludowa Spółdzielnia Wydawnicza); Idem, *Historia o Janaszu Korczaku i o pięknej miecznikównie*, Warszawa 1969 (Ludowa Spółdzielnia Wydawnicza); Idem, *Historia o Janaszu Korczaku i o pięknej miecznikównie*, Warszawa 1970 (Ludowa Spółdzielnia Wydawnicza).

14. Idem, *Historia o Janaszu Korczaku i o pięknej miecznikównie: powieść historyczna z XVII wieku*, Warszawa 1975 (Ludowa Spółdzielnia Wydawnicza).

15. Idem, *Historia prawdziwa o Peterku Właście, palatynie którego zwano Duninem: opowiadanie historyczne z XII wieku*, Warszawa 1977 (Ludowa Spółdzielnia Wydawnicza).

16. Idem, *Historia prawdziwa o Petrku Właście palatynie którego zwano Duninem: opowiadanie historyczne z XII wieku*, Katowice 1983 („Śląsk”).

17. Idem, *Historia prawdziwa o Petrku Właście palatynie, którego zwano Duninem: opowiadanie historyczne z XII w.*, Warszawa 1968 (Ludowa Spółdzielnia Wydawnicza); Idem, *Historia prawdziwa o Petrku Właście palatynie, którego zwano Duninem: opowiadanie historyczne z XII w.*, Katowice 1968 („Śląsk”).

18. Idem, *Hrabina Cosel*, Warszawa 1968 (Ludowa Spółdzielnia Wydawnicza); Idem, *Hrabina Cosel*, Warszawa 1988 (Ludowa Spółdzielnia Wydawnicza); Idem, *Hrabina Cosel*, Warszawa 1990 (Ludowa Spółdzielnia Wydawnicza); Idem, *Hrabina Cosel*, Warszawa 1993 (Agencja Elipsa); Idem, *Hrabina Cosel*, Warszawa 1997 („Świat Książki”); Idem, *Hrabina Cosel*, Poznań 2001 („Kurpisz”).

19. Idem, *Hrabina Cosel: powieść historyczna*, Warszawa 1967 (Ludowa Spółdzielnia Wydawnicza); Idem, *Hrabina Cosel: powieść historyczna*, Warszawa 1973 (Ludowa Spółdzielnia Wydawnicza); Idem, *Hrabina Cosel: powieść historyczna*, Warszawa 1978 (Ludowa Spółdzielnia Wydawnicza); Idem, *Hrabina Cosel: powieść historyczna*, Kraków 2005 (Wydawnictwo Zielona Sowa).

20. Idem, *Kraków za Łokietka: powieść historyczna*, Warszawa 1978 (Ludowa Spółdzielnia Wydawnicza).

21. Idem, *Kraków za Łoktka: powieść historyczna*, Warszawa 1970 (Ludowa Spółdzielnia Wydawnicza).

22. Idem, *Król chłopów: czasy Kazimierza Wielkiego*, Warszawa 1970 (Ludowa Spółdzielnia Wydawnicza).

23. Idem, *Król chłopów: powieść historyczna z czasów Kazimierza Wielkiego*, Warszawa 1980 (Ludowa Spółdzielnia Wydawnicza).

Historia kolka w płocie: wg wiarygodnych źródeł zebrana i opisana, Warszawa 1967 (Ludowa Spółdzielnia Wydawnicza).

Historia o Janaszu Korczaku i o pięknej miecznikównie, Warszawa 1967 (Ludowa Spółdzielnia Wydawnicza).

Czasy Stanisława Augusta: Sto diablów; Mozaika z czasów Czteroletniego sejmu, Warszawa 1967 (Ludowa Spółdzielnia Wydawnicza).

Brühl: powieść historyczna z XVIII wieku, Warszawa 1967 (Ludowa Spółdzielnia Wydawnicza).

Stara baśń: powieść z IX wieku, Warszawa 1967 (Ludowa Spółdzielnia Wydawnicza).

Hrabina Cosel: powieść historyczna, Warszawa 1967 (Ludowa Spółdzielnia Wydawnicza).

Dwa światy, Kraków 1967 (Wydawnictwo Literackie).

Ada: sceny i charaktery z życia powszedniego, Kraków 1967 (Wydawnictwo Literackie).

1968

Historia prawdziwa o Petрку Właście palatynie, którego zwano Duninem: opowiadanie historyczne z XII w, Warszawa 1968 (Ludowa Spółdzielnia Wydawnicza).

Stach z Konar: powieść historyczna z czasów Kazimierza Sprawiedliwego, Warszawa 1968 (Ludowa Spółdzielnia Wydawnicza).

Waligóra: powieść historyczna z czasów Leszka Białego, t. 9, Warszawa 1968 (Ludowa Spółdzielnia Wydawnicza).

Macocha: powieść z podań XVIII wieku, Warszawa 1968 (Ludowa Spółdzielnia Wydawnicza).

Ułana: powieść poleska, Warszawa 1968 („Książka i Wiedza”).

Półdiablę weneckie: powieść od Adriatyku, Kraków 1968 (Wydawnictwo Literackie).

Hrabina Cosel, Warszawa 1968 (Ludowa Spółdzielnia Wydawnicza).

Hrabina Cosel, Warszawa 1968 (Ludowa Spółdzielnia Wydawnicza).

Historia prawdziwa o Petрку Właście palatynie, którego zwano Duninem: opowiadanie historyczne z XII w, Katowice 1968 („Śląsk”).

1969

Pogrodek: powieść historyczna z czasów przemysławowskich, Warszawa 1969 (Ludowa Spółdzielnia Wydawnicza).

Stara baśń: powieść z IX wieku, Warszawa 1969 (Ludowa Spółdzielnia Wydawnicza).

Historia o Janaszu Korczaku i o pięknej miecznikównie, Warszawa 1969 (Ludowa Spółdzielnia Wydawnicza).

Historia kolka w płocie: według wiarygodnych źródeł zebrana i opisana, Warszawa 1969 (Ludowa Spółdzielnia Wydawnicza).

Kawał literata; Zadora, Warszawa 1969 (Ludowa Spółdzielnia Wydawnicza).

Syn Jazdona: powieść historyczna z czasów Bolesława Wstydlwego i Leszka Czarnego, Warszawa 1969 (Ludowa Spółdzielnia Wydawnicza).

Brühl: opowiadanie historyczne, Wrocław 1969 (Zakład Narodowy im. Ossolińskich).

1970

Kraków za Łoktka: powieść historyczna, Warszawa 1970 (Ludowa Spółdzielnia Wydawnicza).

Jelita: legenda herbowa z r. 1331, Warszawa 1970 (Ludowa Spółdzielnia Wydawnicza).

Król chłopów: czasy Kaźmirza Wielkiego, Warszawa 1970 (Ludowa Spółdzielnia Wydawnicza).

Białe księżę: czasy Ludwika Węgierskiego, Warszawa 1970 (Ludowa Spółdzielnia Wydawnicza).

Semko: czasy bezkrólewia po Ludwiku, Warszawa 1970 (Ludowa Spółdzielnia Wydawnicza).

Historia o Janaszu Korczaku i o pięknej miecznikównie, Warszawa 1970 (Ludowa Spółdzielnia Wydawnicza).

Brühl: powieść historyczna z XVIII wieku, Warszawa 1970 (Ludowa Spółdzielnia Wydawnicza).

Na cmentarzu - na wulkanie: powieść współczesna, Kraków 1970 (Wydawnictwo Literackie).

Dzieci wieku: powieść, Kraków 1970 (Wydawnictwo Literackie).

Dola i niedola: powieść z ostatnich lat XVIII wieku, Warszawa 1970 (Ludowa Spółdzielnia Wydawnicza).

1971

Matka Królów: czasy Jagiellowe, Warszawa 1971 (Ludowa Spółdzielnia Wydawnicza).

Strzemińczyk: czasy Władysława Warneńczyka, Warszawa 1971 (Ludowa Spółdzielnia Wydawnicza).

Jaszka, Orfanem zwanego, żywota i spraw pamiętnik, Jagiellowie do Zygmunta, Warszawa 1971 (Ludowa Spółdzielnia Wydawnicza).

Dwie królowe (Bona i Elżbieta): powieść historyczna, Warszawa 1971 (Ludowa Spółdzielnia Wydawnicza).

Herod-baba ; Bratanki ; Pan na czterech chłopach: opowiadania historyczne z XVIII wieku, Warszawa 1971 (Ludowa Spółdzielnia Wydawnicza).

Sieroce dole: powieść, Kraków 1971 (Wydawnictwo Literackie).

Pod Blachą: powieść z końca XVIII wieku, Warszawa 1971 (Ludowa Spółdzielnia Wydawnicza).

Chata za wsią, Kraków 1971 (Wydawnictwo Literackie).

Dziadunio: obrazki z naszych czasów, Kraków 1971 (Wydawnictwo Literackie).

Stara baśń: powieść z IX wieku, Warszawa 1971 („Nasza Księgarnia”).

1972

Banita: czasy Stefana Batorego, Warszawa 1972 (Ludowa Spółdzielnia Wydawnicza).

Infantka Anna Jagiellonka: powieść historyczna, Warszawa 1972 (Ludowa Spółdzielnia Wydawnicza).

Bajbuza: czasy Zygmunta III, Warszawa 1972 (Ludowa Spółdzielnia Wydawnicza).

Diabeł: powieść z czasów Stanisława Augusta, Warszawa 1972 (Ludowa Spółdzielnia Wydawnicza).

Wielki nieznajomy, Warszawa 1972 (Ludowa Spółdzielnia Wydawnicza).

Serce i ręka: powieść prawie historyczna, Kraków 1972 (Wydawnictwo Literackie).

Stara baśń: powieść z IX wieku, Warszawa 1972 (Ludowa Spółdzielnia Wydawnicza).

Syn marnotrawny: opowiadanie z końca XVIII wieku, Warszawa 1972 (Ludowa Spółdzielnia Wydawnicza).

Stara baśń: powieść z IX wieku, Warszawa 1972 (Ludowa Spółdzielnia Wydawnicza).

1973

Sąsiedzi; Wilczek i Wilczkowa, Warszawa 1973 (Ludowa Spółdzielnia Wydawnicza).

Stara baśń: powieść z IX wieku, Warszawa 1973 (Ludowa Spółdzielnia Wydawnicza).

Brühl: powieść historyczna z XVIII wieku, Warszawa 1973 (Ludowa Spółdzielnia Wydawnicza).

Chata za wsią, Kraków 1973 (Wydawnictwo Literackie).

Hrabina Cosel: powieść historyczna, Warszawa 1973 (Ludowa Spółdzielnia Wydawnicza).

Brühl: powieść historyczna z XVIII wieku, Warszawa 1973 (Ludowa Spółdzielnia Wydawnicza).

Macocha: powieść z podań XVIII wieku, Warszawa 1973 (Ludowa Spółdzielnia Wydawnicza).

Półdiabły weneckie: powieść od Adriatyku, Warszawa 1973 (Ludowa Spółdzielnia Wydawnicza).

Król Piast: (Michał Książę Wiśniowiecki): powieść historyczna, Warszawa 1973 (Ludowa Spółdzielnia Wydawnicza).

Na królewskim dworze: czasy Władysława IV, Warszawa 1973 (Ludowa Spółdzielnia Wydawnicza).

Powieść bez tytułu, t. 1/2 - 3/4, Kraków 1973 (Wydawnictwo Literackie).

Lalki: sceny przedślubne, Kraków 1973 (Wydawnictwo Literackie).

1974

Saskie ostatki, Warszawa 1974 (Ludowa Spółdzielnia Wydawnicza).

Adama Polanowskiego dworzanina króla jegomości Jana III notatki, Warszawa 1974 (Ludowa Spółdzielnia Wydawnicza).

Za Sasów, Warszawa 1974 (Ludowa Spółdzielnia Wydawnicza).

Pułkownikówna: historia prawdziwa z czasów saskich, Warszawa 1974 (Ludowa Spółdzielnia Wydawnicza).

Z siedmioletniej wojny: opowiadania historyczne, Warszawa 1974 (Ludowa Spółdzielnia Wydawnicza).

1975

Historia o Janaszu Korczaku i o pięknej miecznikównie: powieść historyczna z XVII wieku, Warszawa 1975 (Ludowa Spółdzielnia Wydawnicza).

Boży gniew: czasy Jana Kazimierza, Warszawa 1975 (Ludowa Spółdzielnia Wydawnicza).

Brühl: powieść historyczna z XVIII wieku, Warszawa 1975 (Ludowa Spółdzielnia Wydawnicza).

Grzechy hetmańskie: obrazy z końca XVIII wieku, Warszawa 1975 (Ludowa Spółdzielnia Wydawnicza).

Zygmuntowskie czasy: powieść z roku 1572, Warszawa 1975 (Ludowa Spółdzielnia Wydawnicza).

Lubonie: powieść z X wieku, Warszawa 1975 (Ludowa Spółdzielnia Wydawnicza).

Stara baśń: powieść z IX wieku, Warszawa 1975 (Ludowa Spółdzielnia Wydawnicza).

Morituri: powieść w dwóch tomach, t. 1-2, Kraków 1975 (Wydawnictwo Literackie).

Stara baśń: powieść z IX w., Kraków 1975 (Zakład Narodowy im. Ossolińskich).

Cztery opowieści: historia Sawki; Ułana; Budnik; Historia kołka w płocie, Kraków 1975 (Wydawnictwo Literackie).

1976

Królewscy synowie: powieść z czasów Władysława Hermana i Krzywoustego, Warszawa 1976 (Ludowa Spółdzielnia Wydawnicza).

Pod Blachą: powieść z końca XVIII wieku, Warszawa 1976 (Ludowa Spółdzielnia Wydawnicza).

Bracia Zmartwychwstańcy: powieść z czasów Chrobrego, Warszawa 1976 (Ludowa Spółdzielnia Wydawnicza).

Masław: powieść z XI wieku, Warszawa 1976 (Ludowa Spółdzielnia

Wydawnicza).

Boleszyce: powieść z czasów Bolesława Szczodrego, Warszawa 1976 (Ludowa Spółdzielnia Wydawnicza).

Dola i niedola: powieść z ostatnich lat XVIII wieku, Warszawa 1976 (Ludowa Spółdzielnia Wydawnicza).

Ładny chłopiec: powieść współczesna, Kraków 1976 (Wydawnictwo Literackie).

U babuni: powieść, Kraków 1976 (Wydawnictwo Literackie).

Milion posagu: powieść, Kraków 1976 (Wydawnictwo Literackie).

1977

Brühl: powieść historyczna z XVIII wieku, Warszawa 1977 (Ludowa Spółdzielnia Wydawnicza).

Stara baśń: powieść z IX wieku, Warszawa 1977 (Ludowa Spółdzielnia Wydawnicza).

Strzemińczyk, Warszawa 1977 (Ludowa Spółdzielnia Wydawnicza).

Historia prawdziwa o Peterku Właście, palatynie którego zwano Duninem: opowiadanie historyczne z XII wieku, Warszawa 1977 (Ludowa Spółdzielnia Wydawnicza).

Waligóra: powieść historyczna z czasów Leszka Białego, Warszawa 1977 (Ludowa Spółdzielnia Wydawnicza).

Stach z Konar: powieść historyczna z czasów Kazimierza Sprawiedliwego, Warszawa 1977 (Ludowa Spółdzielnia Wydawnicza).

Sprawa kryminalna: powiastka, Kraków 1977 (Wydawnictwo Literackie).

1978

Latarnia czarnoksiężka: obrazy naszych czasów, Kraków 1978 (Wydawnictwo Literackie).

Cet czy lich: powieść historyczna z końca wieku XVII, Warszawa 1978 (Ludowa Spółdzielnia Wydawnicza).

Hrabina Cosel: powieść historyczna, Warszawa 1978 (Ludowa Spółdzielnia Wydawnicza).

Pogrodek: powieść z czasów przemysławowskich, Warszawa 1978 (Ludowa Spółdzielnia Wydawnicza).

Syn Jazdona: powieść historyczna z czasów Bolesława Wstydlwego i Leszka Czarnego, Warszawa 1978 (Ludowa Spółdzielnia Wydawnicza).

Kraków za Łokietka: powieść historyczna, Warszawa 1978 (Ludowa Spółdzielnia Wydawnicza).

Jelita: legenda herbowa z 1331 r, Warszawa 1978 (Ludowa Spółdzielnia

Wydawnicza).

Syn marnotrawny: opowiadanie z końca XVIII wieku, Warszawa 1978 (Ludowa Spółdzielnia Wydawnicza).

1979

Brühl: powieść historyczna z XVIII wieku, Warszawa 1979 (Ludowa Spółdzielnia Wydawnicza).

Biały książę: czasy Ludwika Węgierskiego, Warszawa 1979 (Ludowa Spółdzielnia Wydawnicza).

Stara baśń, Warszawa 1979 (Ludowa Spółdzielnia Wydawnicza).

Jelita: legenda herbowa z r. 1331, Warszawa 1979 (Ludowa Spółdzielnia Wydawnicza).

Na tulactwie: obrazy współczesne, Kraków 1979 (Wydawnictwo Literackie).

1980

Kawał literata; Zadora, Warszawa 1980 (Ludowa Spółdzielnia Wydawnicza).

Król chłopów: powieść historyczna z czasów Kazimierza Wielkiego, Warszawa 1980 (Ludowa Spółdzielnia Wydawnicza).

1981

Kawał literata; Zadora, Warszawa 1981 (Ludowa Spółdzielnia Wydawnicza).

Strzebieńczyk: czasy Władysława Warneńczyka, Warszawa 1981 (Ludowa Spółdzielnia Wydawnicza).

1982

Sto diabłów: mozaika z czasów Czteroletniego Sejmu, Warszawa 1982 (Ludowa Spółdzielnia Wydawnicza).

Semko: czasy bezkrólewia po Ludwiku: Jagiełło i Jadwiga, Warszawa 1982 (Ludowa Spółdzielnia Wydawnicza).

1983

Stara baśń: powieść z IX wieku, Warszawa 1983 (Ludowa Spółdzielnia Wydawnicza).

Krzyżacy 1410: obrazy z przeszłości, Katowice 1983 („Śląsk”).

Historia prawdziwa o Petрку Właście palatynie którego zwano Duninem: opowiadanie historyczne z XII wieku, Katowice 1983 („Śląsk”).

Infantka: Anna Jagiellonka: powieść historyczna, Warszawa 1983 (Ludowa Spółdzielnia Wydawnicza).

Matka królów: czasy Jagiełłowe, Warszawa 1983 (Ludowa Spółdzielnia Wydawnicza).

Krzyżacy 1410: obrazy z przeszłości, Katowice 1983 („Śląsk”).

Orbeka: powieść, Kraków 1983 (Wydawnictwo Literackie).

1984

Dwie królowe (Bona i Elżbieta): powieść historyczna, Warszawa 1984 (Ludowa Spółdzielnia Wydawnicza).

Ostatni z Siekierzyńskich, Lublin 1984 (Wydawnictwo Lubelskie).

Stara baśń: powieść z IX wieku, Warszawa 1984 (Ludowa Spółdzielnia Wydawnicza).

Pamiętnik Mrocza, Warszawa 1984 (Ludowa Spółdzielnia Wydawnicza).

Kordecki, Warszawa 1984 („Pax”)

Jasza Orfanem zwanego żywota i spraw pamiętnik: Jagiellowie do Zygmunta, Warszawa 1984 (Ludowa Spółdzielnia Wydawnicza).

1985

Ostap Bondarczuk, Warszawa 1985 (Ludowa Spółdzielnia Wydawnicza).

Półdiabły weneckie: powieść od Adriatyku, Kraków 1985 (Wydawnictwo Literackie).

Ułana: powieść poleska, Warszawa 1985 (Ludowa Spółdzielnia Wydawnicza).

Mistrz Twardowski: powieść z podań gminnych, t. 1, z. 1, Warszawa 1985 (Ludowa Spółdzielnia Wydawnicza).

Banita: czasy Stefana Batorego, Warszawa 1985 (Ludowa Spółdzielnia Wydawnicza).

1986

Czarna Perelka, Lublin 1986 (Wydawnictwo Lubelskie).

Adama Polanowskiego dworzanina króla Jegomości Jana III notatki, Warszawa 1986 (Ludowa Spółdzielnia Wydawnicza).

Złoty Jasieńko, Lublin 1986 (Wydawnictwo Lubelskie).

Stara baśń: powieść z IX wieku, Wrocław 1986 (Zakład Narodowy im. Ossolińskich).

Barani Kozuszek: opowiadanie historyczne z końca XVIII w, Warszawa 1986 (Ludowa Spółdzielnia Wydawnicza).

Szalona: powieść, Kraków 1986 (Wydawnictwo Literackie).

Dziecię starego miasta: obrazek narysowany z natury, Kraków 1986 (Wydawnictwo Literackie).

Hołota: powieść współczesna, Kraków 1986 (Wydawnictwo Literackie).

Morituri: powieść w dwóch tomach, Kraków 1986 (Wydawnictwo Literackie).

Serce i ręka: powieść prawie historyczna, Lublin 1986 (Wydawnictwo Lubelskie).

Resurrecturi, Kraków 1986 (Wydawnictwo Literackie).

Bajbuza: czasy Zygmunta III, Warszawa 1986 (Ludowa Spółdzielnia

Wydawnicza).

Mistrz Twardowski: powieść z podań gminnych, t. 1 z. 2, Warszawa 1986 (Ludowa Spółdzielnia Wydawnicza).

Resurrecturi, Kraków 1986 (Wydawnictwo Literackie).

Powrót do gniazda: powieść z podań XVI w, Warszawa 1986 (Ludowa Spółdzielnia Wydawnicza).

Lublana, Warszawa 1986 (Ludowa Spółdzielnia Wydawnicza).

Ada: sceny i charaktery z życia powszedniego, t. 1-3, Kraków 1986 (Wydawnictwo Literackie).

1987

Rzym za Nerona: obrazy historyczne, Warszawa 1987 („Novum”).

Na królewskim dworze: czasy Władysława IV, Warszawa 1987 (Ludowa Spółdzielnia Wydawnicza).

Sprawa kryminalna: powiastka, Kraków 1987 (Wydawnictwo Literackie).

U babuni: powieść, Kraków 1987 (Wydawnictwo Literackie).

Dziennik Serafyny, Warszawa 1987 (Zrzeszenie Księgarstwa).

Pałac i folwark: obrazy naszych czasów, Kraków 1987 (Wydawnictwo Literackie).

Ramultowie: powieść współczesna, Kraków 1987 (Wydawnictwo Literackie).

Mistrz Twardowski: powieść z podań gminnych, t. 1 z. 3, Warszawa 1987 (Ludowa Spółdzielnia Wydawnicza).

Bracia rywale: obrazy społeczeństwa wiejskiego z XVIII wieku, Warszawa 1987 (Ludowa Spółdzielnia Wydawnicza).

Dziecię Starego Miasta: obrazek narysowany z natury, Wrocław 1987 (Zakład Narodowy im. Ossolińskich).

Kamienica w Długim Rynku: powieść, Kraków 1987 (Wydawnictwo Literackie).
1988

Hrabina Cosel, Warszawa 1988 (Ludowa Spółdzielnia Wydawnicza).

Stara baśń: powieść z IX wieku, Wrocław 1988 (Zakład Narodowy im. Ossolińskich).

Ułana: powieść poleska, Wrocław 1988 (Zakład Narodowy im. Ossolińskich).

Wielki nieznajomy, Kraków 1988 (Wydawnictwo Literackie).

Lalki: sceny przedślubne, Kraków 1988 (Wydawnictwo Literackie).

Interesa familijne: powieść, t. 1-4, Kraków 1988 (Wydawnictwo Literackie).

Przed burzą: sceny z roku 1830, Kraków 1988 (Wydawnictwo Literackie).

1989

Stara baśń: powieść z IX wieku, Warszawa 1989 (Ludowa Spółdzielnia

Wydawnicza).

Królewscy synowie: powieść z czasów Władysława Hermana i Krzywoustego, Katowice 1989 („Śląsk”).

Budnik: obrazek, Warszawa 1989 (Ludowa Spółdzielnia Wydawnicza).

Złoty Jasieńko, Lublin 1989 (Wydawnictwo Lubelskie).

Staropolska miłość: urywek pamiętnika spisany przez Józefa Ignacego Kraszewskiego, Lublin 1989 (Wydawnictwo Lubelskie).

Boży gniew: czasy Jana Kazimierza, Warszawa 1989 (Ludowa Spółdzielnia Wydawnicza).

Latarnia czarnoksiężska: obrazy naszych czasów, seria 1-2, Kraków 1988-89 (Wydawnictwo Literackie).

Król Piast: (Michał książę Wiśniowiecki): powieść historyczna, Warszawa 1989 (Ludowa Spółdzielnia Wydawnicza).

Chata za wsią, Kraków 1989 (Wydawnictwo Literackie).

1990

Macocha: powieść z XVIII wieku, Warszawa 1990 (Ludowa Spółdzielnia Wydawnicza).

Serce i ręka: powieść prawie historyczna, Kraków 1990 (Wydawnictwo Literackie).

Sieroce dole, Kraków 1990 (Wydawnictwo Literackie).

Czarna Perelka, Lublin 1990 (Wydawnictwo Lubelskie).

Hrabina Cosel, Warszawa 1990 (Ludowa Spółdzielnia Wydawnicza).

Zygzaki: powieść, Kraków 1990 (Wydawnictwo Literackie).

Krzyżacy 1410: obrazy z przeszłości, Katowice 1990 („Śląsk”).

Serce i ręka: powieść prawie historyczna, Lublin 1990 (Wydawnictwo Lubelskie).

1991

Moskal: obrazek współczesny narysowany z nautury, Gdańsk 1991 (Wydawnictwo Danuta i Jan Kucharscy).

Kordecki, Gdańsk 1991 („Graf”).

Za Sasów, Warszawa 1991 (Ludowa Spółdzielnia Wydawnicza).

Saskie ostatki: August III: powieść historyczna, Warszawa 1991 (Ludowa Spółdzielnia Wydawnicza).

Skrypt Fleminga, Warszawa 1991 (Ludowa Spółdzielnia Wydawnicza).

Żeliga, Warszawa 1991 (Ludowa Spółdzielnia Wydawnicza).

Stara baśń: powieść z IX wieku, Kraków 1991 („Dom Książki”).

Noc majowa, Lublin 1991 (Wydawnictwo Lubelskie).

Śniehotowie: legenda z XVIII wieku, spisana z opowiadania, Warszawa 1991 (Ludowa Spółdzielnia Wydawnicza).

Czercha mogiła, Lublin 1991 (Wydawnictwo Lubelskie).

Chata za wsią, Warszawa 1991 (Ludowa Spółdzielnia Wydawnicza).

Ładowa Pieczara: obrazek wiejski, Warszawa 1991 (Ludowa Spółdzielnia Wydawnicza).

Adama Polanowskiego, dworzanina króla Jegomości Jana III, notatki, Warszawa 1991 (Ludowa Spółdzielnia Wydawnicza).

1992

Nad Sprewą: obrazki współczesne, Warszawa 1992 („Ryton”).

1993

Kopciuszek: powieść z podań XVIII wieku, cz. 1-2, Warszawa 1993 („Alfa”).

U babuni, Warszawa 1993 („Alfa”).

Stara baśń, Warszawa 1993 („Elipsa”).

Stara baśń: powieść z IX wieku, Wrocław 1993 („Astrum”).

Szalona, Warszawa 1993 (Wydawnictwo Alfa).

Hrabina Cosel, Warszawa 1993 (Agencja Elipsa).

1994

Cześniakówny, Warszawa 1994 („Alfa-Wero”).

Dziennik Serafimy, Warszawa 1994 („Alfa-Wero”).

Milion posagu, Warszawa 1994 („Alfa”).

Półdiabły weneckie: powieść od Adriatyku, Warszawa 1994 („Alfa”).

1995

Stara baśń, Bielsko-Biała 1995 (Beskidzka Oficyna Wydawnicza).

Nera, Warszawa 1995 („Verum”).

1996

Stara baśń: powieść z IX wieku, Warszawa 1996 („Świat Książki”).

1997

Hrabina Cosel, Warszawa 1997 („Świat Książki”).

Dziecię Starego Miasta, Wrocław 1997 („Siedmioróg”).

Brühl: powieść historyczna z XVIII wieku, Warszawa 1997 („Świat Książki”).

1998

Stara baśń, Warszawa 1998 (Philip Wilson Warsaw).

Stara baśń: powieść z IX wieku, Warszawa 1998 (Prószyński i S-ka).

Stara baśń: powieść z IX w, Wrocław 1998 (Wydawnictwo Dolnośląskie).

2000

Stara baśń: powieść z IX wieku, Warszawa 2000 („Mea”).

Stara baśń: powieść z IX wieku, Poznań 2000 („Kurpisz”).

2001

Hrabina Cosel, Poznań 2001 („Kurpisz”).

Stara baśń: powieść z IX wieku, Warszawa 2001 („Nobel Publishing”).

2002

Poeta i świat, Kraków 2002 (Towarzystwo Autorów i Wydawców Prac Naukowych „Universitas”).

2003

Stara baśń: powieść z IX wieku, Warszawa 2003 („Ostroróg”).

Stara Baśń, Warszawa 2003 („Świat Książki”).

Stara baśń: powieść z IX wieku, Wrocław 2003 (Zakład Narodowy im. Ossolińskich).

Stara Baśń, Kraków 2003 („Zielona Sowa”).

Stara baśń: powieść z dziewiątego wieku, Toruń 2003 (Wydawnictwo Młotkowski).

2004

Stara Baśń, Kraków 2004 („Zielona Sowa”).

Stara baśń: powieść z IX wieku, Warszawa 2004 (Firma Księgarska Krzysztof i Jacek Olesiejuk - Inwestycje).

Stara Baśń, Kraków 2004 („Zielona Sowa”).

Powieść składana, Katowice 2004 (Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego).

2005

Hrabina Cosel: powieść historyczna, Kraków 2005 (Wydawnictwo Zielona Sowa).

Stara Baśń, Warszawa 2005 (Polskapresse).

Stara Baśń, Warszawa 2005 (Orkla Press Polska).

2006

Mistrz Twardowski: (w Bydgoszczy), Bydgoszcz 2006 (Instytut Wydawniczy «Świadecko»).

2008

Stara Baśń, Kraków 2008 (Wydawnictwo Zielona Sowa).

2009

Stara Baśń, Kraków 2009 (Wydawnictwo Zielona Sowa).

2010

Chata za wsią, Warszawa 2010 (Wydawnictwo MG).

Królewscy synowie, Warszawa 2010 (Wydawnictwo MG).

2011

Zygmuntowskie czasy, Warszawa 2011 (Wydawnictwo MG).

Stara baśń, Poznań 2011 (Wydawnictwo Ibis).

2012

Stara Baśń, Ożarów Mazowiecki 2012 (Wydawnictwo Olesiejuk).

2014

Lubonie: powieść z X wieku, t. 1, Krzywiczyny 2014 (Wydawnictwo IRD Poland).

Lubonie: powieść z X wieku, t. 2, Krzywiczyny 2014 (Wydawnictwo IRD Poland).

2015

Rzym za Nerona: obrazy historyczne, Biały Dunajec 2015 (Ośrodek „Wołanie z Wołynia”).

Lubonie: powieść z X wieku, Poznań 2015 (Zys i S-ka Wydawnictwo).

2016

Stara Baśń, Kraków 2016 (Wydawnictwo Greg).

Daria Żok

(Uniwersytet Zielonogórski)

JÓZEF IGNACY KRASZEWSKI – NIEDOCENIONY I ZAPOMNIANY W POLSKIEJ SZKOLE

Edukacja dzieci i młodzieży w zakresie języka polskiego bywa zagadnieniem kłopotliwym. Szczególnie ze względu na założenia w zakresie kształconych umiejętności, przedstawianych wiadomości, omawianych utworów. Pojawia się zawsze pytanie o wyższość jednych treści nad innymi, ważność jednych twórców nad pozostałymi, konieczność znajomości wskazanych utworów. Jakże są zasady doboru tychże treści? Czym kierują się twórcy podstaw programowych? W jaki sposób mierzy się wymiar dydaktyczny, edukacyjny i poznawczy wybranych utworów i nazwisk?

Wątpliwości pojawiają się zawsze, gdy dochodzi do przekształceń w systemie edukacji, gdyż to właśnie on determinuje zmiany w treściach kształcenia. Wtedy też zazwyczaj dochodzi do przesunięć, modyfikacji i do przeorganizowania listy lektur.

Celem niniejszego opracowania jest próba odpowiedzi na pytanie: Jak się czyta Kraszewskiego w szkole? Pytanie postawione kolokwialnie lecz mające w swej formie uzasadnienie: jest ono odzwierciedleniem rozterek nauczycieli języka polskiego, którzy nierzadko stają przed ogromnym wyzwaniem – w jaki sposób prosto i ciekawie zaprezentować uczniom utwory i ich autorów, którzy absolutnie nie wpisują się w świat zainteresowań internetowej młodzieży?

Bolączką każdej postawy programowej jest jej rachityczność. Współczesna modzież szkolna musi znać twórców z wielu epok literackich. Podstawy programowe z języka polskiego od kilku dziesięcioleci zakładają obowiązek poznania, rozumienia i dysponowania wiedzą m.in. o takich polskich twórcach jak: Jan Kochanowski, Mikołaj Rej, Daniel Naborowski, Jan Andrzej Morsztyn, Ignacy Krasicki, Stanisław Staszic, Piotr Skarga, Andrzej Frycz Modrzewski, Mikołaj Sęp – Szarzyński, Franciszek Karpiński, Zygmunt Krasiński, Adam Mickiewicz, Juliusz Słowacki, Cyprian Kamil Norwid, Henryk Sienkiewicz, Bolesław Prus, Maria Konopnicka, Eliza Orzeszkowa. Wymienieni twórcy są reprezentantami epok literackich od renesansu po pozytywizm. Analiza podstaw programowych od lat 90. pozwala zauważyć, że w mniejszym bądź większym stopniu byli oni zawsze obecni w treściach kształcenia języka polskiego. Jedno nazwisko pojawia się i znika z podstaw programowych. Jest to Józef Ignacy Kraszewski.

Krótki biogram

Źródła i opracowania wskazują, że był to twórca o niezwyklej dorobku. „Napisał ponad 220 powieści w około 400 tomach i około 150 opowiadań, nowel, obrazków, a

jest to ledwie połowa spuścizny”- czytamy na portalu culture.pl, wybieranym przez polonistów jako jedno z rzetelniejszych źródeł informacji. „Bibliografie twórczości Kraszewskiego rejestrują ponadto: utwory dramatyczne (ponad 20); tomy relacji z podróży i wspomnień z różnych okresów życia (10); tomy publicystyki społeczno-politycznej (około 10, w tym 5 grubych tomów «Rachunków» z lat 1866-1869; ponad 20 tomów prac naukowych z historii Polski i Litwy, historii literatury i kultury, językoznawstwa i etnografii; tomiki poetyckie (około 20), w tym 3 spore tomy eposu «Anafielas» o dziejach dawnej Litwy; 21 pozycji przekładowych z 5 języków (angielskiego, francuskiego, łaciny, niemieckiego i włoskiego), 42 prace edytorskie i redakcyjne, wśród których są m.in. : dwumiesięcznik «Athenaeum» (1841 – 1851) – 66 tomów, «Gazeta Codzienna» (1859 – 1863, od r. 1862 ukazująca się jako «Gazeta Polska») i drezdeński «Tydzień» (1870 – 1871).”¹

Kraszewski był również dziennikarzem, malarzem, rysownikiem, wirtuozem-amatorem, kompozytorem, uznanym kolekcjonerem rycin, rysunków, medali i grafik. Który z twórców mógł się poszczycić takim dorobkiem, gamą zainteresowań, dokonaniem, zdolnościami?

Był Kraszewski także autorem olbrzymiej, z rozmachem popełnionej serii powieści historycznych pod zbiorczym tytułem „Dzieje Polski”². W jej skład wchodzi 29 powieści dotyczących historii Polski. Serię otwiera powieść „Stara baśń”³, napisana w roku 1876. Pośród powieści jest także cykl powieściowy „Trylogia saska”⁴. Wśród utworów wymienionych przez Wikipedię (do niej w pierwszej kolejności zaglądają uczniowie) w ilości 257, są kolejne, ważne powieści: *Chata za wsią* (1854)⁵ - powieść o nieszczęśliwym cygańskim małżeństwie, *Latarnia czarnoksiężska* (1843–1844) – powieść z akcją osadzoną na Wołyniu z motywem podróży, *Lublana* (1878) – powieść historyczna o czasach przedpiastowskich; *Szalona* (1882) – poruszająca kwestię emancypacji kobiet, *Ułana. Powieść poleska* (1843). Ta ostatnia uważana jest za jedną z najwybitniejszych i najciekawszych powieści polskiego romantyzmu, m.in. ze względu na oryginalne ujęcie motywu miłości panicza i kobiety z ludu.

Kraszewski w podstawie programowej

Kraszewski zdaje się być najpłodniejszym spośród twórców wymienionych powyżej. Jest o tyle wyjątkowy, że twórczością objął dwie epoki literackie:

1. <http://culture.pl/pl/tworca/jozef-ignacy-kraszewski>;

2. Cykl „Dzieje Polski”, powstawał w latach 1876–1889, zaliczany jest do trzeciego etapu twórczości Kraszewskiego;

3. Akcja rozgrywa się w IX wieku, opisuje wydarzenia z okresu tworzenia się państwa piastowskiego, na polu legendarną historię księcia Polan - Popiela;

4. Cykl ten tworzą powieści :1. Hrabina Cosel (1873), 2. Brühl (1874) oraz 3. Z siedmioletniej wojny (1875);

5. Zaliczana do najpoczytniejszych powieści Kraszewskiego, kilkakrotnie była adaptowana na potrzeby teatru, opery i filmu. Została przetłumaczona na język białoruski, rosyjski, francuski, czeski, niemiecki, słoweński i ukraiński;

romantyzm i pozytywizm. Gatunkowo niezwykle różnorodny, mógłby zaspokoić potrzebę w zakresie kształcenia na temat publicystyki XIX wiecznej, poezji, powieści historycznych, nowel, baśni, legend, bajek, powieści obyczajowych czy romantycznych. Mógłby, gdyby obecność utworów Kraszewskiego w podstawie programowej języka polskiego była stała, jak chociażby Krasickiego, Naborowskiego, Szarzyńskiego. O ewentualnej nieobecności Mickiewicza, Słowackiego, Sienkiewicza, Prusa czy Orzeszkowej nie sposób nawet dyskutować.

Dlaczego zatem pozycja Kraszewskiego okazała się tak chwiejna?

Podstawa programowa z roku 2007 dla II etapu edukacyjnego, czyli dla klas IV, V i VI szkoły podstawowej, w systemie sprzed reformy z roku 2017, zakładała znajomość jednego utworu Józefa Kraszewskiego - „Starej baśni”.

W roku 2012, kiedy to po raz kolejny modyfikowano podstawę programową, „Stara baśń” zniknęła z przestrzeni szkolnej a wraz z nią nazwisko Kraszewskiego. Oczywiście nie z podręczników i wiadomości wstępnych o epokach literackich, ale jako przedstawiciel epoki czy gatunku wraz z reprezentatywnym utworem.

Rok 2017 przyniósł następne zmiany w podstawie programowej języka polskiego a wraz z nimi globalną zmianę całego systemu edukacji. Wydłużono cykl kształcenia w Polsce co zachęciło autorów nowej podstawy do wzbogacenia jej o wiele nowych nazwisk i przywrócenie starych. Tym sposobem Kraszewski wrócił do edukacji literackiej polskiej młodzieży. Wprawdzie w zakresie nieco ograniczonym, ale dającym nauczycielom możliwość sięgnięcia po tego twórcę. **W nowej podstawie programowej w zakresie rozszerzonym, w IV etapie edukacyjnym**, czyli w szkole średniej, jako lektura uzupełniająca pojawiła się ponownie „Stara baśń”. Wymieniona została jako potencjalny wybór spośród takich pozycji jak m.in.: „Nędznicy” Victora Hugo, opowiadania Edgara Allan Poe, „Chłopi” tom II Stanisława Władysława Reymonta, „Wieża” Gustawa Herlinga – Grudzińskiego, „Imię róży” Umberto Eco czy „Mistrz i Małgorzata” Michaiła Bułhakowa. Nauczyciel ma obowiązek wybrać na tym etapie kształcenia dwie pozycje książkowe w całym cyklu. Wybór wcale nie jest oczywisty. Mimo ogromnych walorów Kraszewskiego, wymienianych przez liczne opracowania, monografie, biografie, na niekorzyść twórcy przemawiają archaiczne konstrukcje językowe obecne w jego powieściach. Z kolei te właśnie językowe zabiegi warunkują rzetelność każdej powieści historycznej, a w tym przecież gatunku Kraszewski był niekwestionowanym specjalistą. Kuriozalność sytuacji podkreśla fakt, iż to Kraszewskiego uważa się za reformatora polskiej powieści, wskazuje ogromny wpływ na te zabiegi konstruowania fabuły powieściowej, które opierały się na rzetelnej obserwacji, zbieraniu materiału dokumentalnego, naukowego. Uważa się, iż powieściopisarstwo Kraszewskiego dało podwaliny późniejszej polskiej

powieści, którą na wyżyny wzniosł m.in. Henryk Sienkiewicz. Powieści historyczne tego ostatniego nie znikają z podstawy programowej. Kraszewskiego – owszem.

Recepcja czytelnicza utworów Kraszewskiego

Na najpopularniejszym portalu zawierającym recenzje książek **lubimyczytać.pl** Józef Ignacy Kraszewski wymieniony jest wraz z 202. pozycjami. Wśród nich są i powieści, i baśnie, bajki, legendy. Niektóre w zbiorach baśni i podań wraz z takimi autorami jak Maria Konopnicka, Henryk Sienkiewicz, Ignacy Krasicki, Artur Oppman. Popularność powieści Kraszewskiego nie pokrywa się z niechęcią do tego autora w szkole. „Chatę za wsią” na swoich półkach umieściło 599 czytelników, 25 pokusiło się o zrecenzowanie dając łączną notę na poziomie 6,77 (na 10).

Oto niektóre z opinii:

• *Wspaniale napisana powieść o smutnym i trudnym temacie biedy i wygnania. A jednak kończąca się przepięknie.. Iza się w oku kręci i serce ściska podczas czytania tej książki, ale warto.. Sięgam po kolejną powieść Kraszewskiego!* **Kachusek**, 2013-09-24

• *Po przeczytaniu zaledwie drugiej z wielu książek Kraszewskiego jednoznacznie stwierdzam, że uwielbiam tego pana! Z ogromną przyjemnością i ciekawością będę sięgać po kolejne jego dzieła. Mistrzowsko narysowane postacie i ciekawa, bajkowa fabuła. Nawet nie zliczę ile razy w ciągu lektury pomyślałam «jak ten Kraszewski potrafi pięknie wszystko opisać i sformułować» Już się nie mogę doczekać czytania kolejnej jego publikacji.* **Gloria81**, 2014-10-04

• *Kopciuszek poślubia księcia, zapada zasłona z napisem « I żyli długo i szczęśliwie». Czy rzeczywiście? Niestety powiedzenie «gdy codzienność wchodzi drzwiami to miłość ucieka oknem» jest jak najbardziej życiowo prawdziwa. Ale to nie jest romansidelko, to rzetelna powieść obyczajowa z oddaniem mentalności ludzkiej. Bezinteresowna zawiść, rasizm, dyskryminacja nadal są motorem działań wielu dobrych ludzi, będących w swoim prawie.* **Efemeryda**, 2017-09-26

• *Jest to powieść, której fabuła nie jest oczywiście najważniejsza. Bardzo ciekawy i pierwszy jest opis fabularyzowany mieszkańców mobilnych polskiego, wołyńskiego, podolskiego krajobrazu – Cyganów. Kraszewski, sam będąc „panem» na wsi nie unika także opowiedzenia przywar owej warstwy przeciwstawiając im przywary gromady chłopskiej. W świecie zaciętości, nędzy, głupoty właściwie nie ma dobrej alternatywy - pozostaje tylko naturalna dobroć człowieka, o której Autor jest przekonany. Książka jest moim osobistym częścią kanonu kultury polskiej, czerpiącej z ludowości i życia na wsi. Nie zawiodą się także czytelnicy romansu i powieści «retro» łowcy ciekawych słów, obyczaju. Najlepszym fragmentem jest ten, gdy córka myśli, że umarła matka śpi. Trwa to jakieś kilka dobrych akapitów i jest*

tak przejmujące, że warto przeczytać choćby dla tego ułamka. Tomsn, 2016-09-02

Po „Starą baśń” sięgnęło 4.678 czytelników. Wystawili razem 2.170 ocen co dało notę 6,5 oraz 128 opinii. Przyjrzyjmy się wybranym:

• *Zaskakujące, jak ta książka potrafi wciągnąć człowieka, choć początkowo wcale się na to nie zanoszi. Natomiast dla mnie najbardziej porażającą sprawą był opis zachowania kmieciów i przy zwoływaniu wyprawy na Leszka i przy późniejszych wyborach nowego kniezia...Było to tak prawdziwe...i takie polskie. I zawsze gdy czytam tego typu powieści, zadziwia mnie i zasmuca, jak ta nasza mentalność nie zmienia się przez wieki. Strasznie spodobało mi się, jak Kraszewski poradził sobie z przedstawieniem legendy «Jak Myszy zjadły Popiela», chociaż i tak pewnie do końca życia będę miała w pamięci zapisaną dziecięcą wersję tej historii. Onika, 2012-08-01*

• *Po raz kolejny piszę to samo - jaka szkoda, że do niektórych książek jesteśmy zmuszani w szkole. Starej baśni nie ma już chyba w kanonie lektur szkolnych i na pewno wyjdzie jej to na dobre.To jest książka wybitna, książka magiczna i zjawiskowa. Książka, która wciąga, przyciąga, pociąga i nie chce puścić. Zachwycamy się pisarzami zagranicznymi, a swoich nie doceniamy. Absolutne «must read» każdego Polaka.Przeczytałam, pokochałam i brakowało mi jej, kiedy się skończyła. Jaka szkoda, że Kraszewski nie dopisze kolejnej części... Pokochałam za przyrodę, za klimat, za bohaterów, za realizm, za umiarkowanie, za miłość do Ojczyzny. Jestem na tak. Anna, 2015-05-10*

• *Jest w tej opowieści jakaś magia, która nieodparcie mnie przyciąga i sprawia, że do niej wracam, karmiąc swoją wyobraźnię obrazami początków państwa polskiego. anika, 2015-05-01*

• *Dlaczego ta książka nie jest już lekturą? Cudowna opowieść, piękny język, bardzo się cieszę, że zdecydowałam się ją przeczytać. Uczymy się innych języków i kultur ale tak na prawdę nie jesteśmy pewni skąd pochodzimy. Odpowiedzmy sobie szczerze - ilu słowiańskich bogów jesteśmy w stanie wymienić? Na szczęście jeszcze w paru książkach zachowały się opisy naszych cudownych zwyczajów :) A więc jeżeli chcecie wiedzieć np. jaką piosenkę powinniście śpiewać w Noc Kupały to trafiliście do dobrej książki. Angeee, 2015-03-24*

• *J.I Kraszewski napisał ponad 230 powieści ale to właśnie «Stara Baśń» weszła do kanonu literatury polskiej. Król Popiel, Piast, Doman, Wisz-pogańskie i legendarne początki Polaków. Samo to powoduje, że książka była i jest wyjątkowo interesującą lekturą zarówno dla młodzieży jak i dorosłych. Wartka akcja, pełen archaizmów język stylizowany na mowę Polan, a jednocześnie nie będącym trudnym w odbiorze, bogate oparcie powieści na ówczesnych badaniach archeologicznych, historycznych i etnograficznych. Nie sposób nie docenić dzieła Kraszewskiego. waldek1982, 2017-04-25*

Wielu czytelników zauważa pojawianie się i znikanie Kraszewskiego z listy lektur szkolnych. W większości traktują to jako wielką stratę dla młodzieży, która nieprzymuszona raczej po tę powieść nie sięgnie. Wymieniane walory Kraszewskiego to język, historia, legendarne dzieje państwa polskiego. Czyż nie te zalety wymienia się u Sienkiewicza? Być może silniej uwypuklone dydaktyzm, moralizatorstwo i misja „pokrzepiania serc” w powieściach Sienkiewicza pozwoliły mu wyprzeć zbyt prawdziwe, dosadne, z nieszczęściem w tle historie Kraszewskiego?

Inne powieści Kraszewskiego, które nigdy nie znalazły się w kanonie lektur ani nawet na liście lektur uzupełniających – do wyboru, także zostały zauważone przez użytkowników portalu lubimyczytac.pl. Po „Ulanę” sięgnęło prawie 600 czytelników, oceniło 333; po „Hrabinę Cosel” 1006 osób. Nie są to wcale imponujące, jednak pamiętać należy, iż wymienione powieści powstały w połowie XIX wieku a ich autor, co wykazuje niniejsze omówienie, niechętnie jest popularyzowany przez Ministerstwo Edukacji Narodowej.

Bajki i baśnie Kraszewskiego

Poza „Starą baśnią” w szkole nauczyciele sięgali jeszcze (przed rokiem 2012 chętniej i częściej) po dwa utwory: bajkę pt. „*Dziad i baba*” oraz baśń, legendę pt. „*Czarodziejski kwiat paproci*”. Obie pozycje omawiane były w szkole podstawowej, przed reformą z roku 2017, na II etapie edukacyjnym (klasy IV – VI).

Pierwszy z utworów jest rymowaną bajką o dwojgu starych ludziach, którzy za wszelką cenę chcieli schować się przed śmiercią. Czynili to rzekomo z wielkiej miłości do siebie, by drugiej osoby nie zostawić samej na świecie. W rzeczywistości prezentowali postawę pełną obłudy i fałszu. Uczniowie na podstawie tego utworu mieli szansę poznać takie pojęcia jak uosobienie, morał, paradoks, satyra. Dokładnie tak jak w przypadku bajek Krasickiego czy Mickiewicza. Dlaczego zatem ten wybór został zaniechany?

Dopóki podstawa programowa wskazywała Kraszewskiego jako reprezentanta m.in. bajki, jako gatunku do zaprezentowania uczniom, utwór „*Dziad i baba*” można było znaleźć w podręcznikach do języka polskiego dla klasy 6. Po 2012 roku pojawia się sporadycznie w podręcznikach do muzyki jako przykład piosenki, wśród scenariuszy bajki⁶ lub np. części artystycznej występów koła teatralnego⁷.

Drugi z utworów, baśń o kwiecie paproci „*Czarodziejski kwiat paproci*”, omawiany był zazwyczaj w klasie IV. Poruszał kwestie legendy, baśni jako gatunku epickiego, wprowadzał cechy gatunkowe, pozwalał na zestawienie polskiej legendy z innymi, znanymi uczniom podobnymi utworami. Lekcje te wprowadzały też pojęcie wieloznaczności słowa ‘legenda’. Pozwalały na sięgnięcie do pradawnych

6. Załącznik nr 1, scenariusz do bajki opublikowany na <http://szkolnictwo.pl/index.php?id=PU8568>;

7. Przykład scenariusza jako załącznik nr 2, publikacja: [http://www.profesor.pl/publikacja,12756,Scenariusze_Dziad-i-Baba-inscenizacja-do-wiersza](http://www.profesor.pl/publikacja,12756,Scenariusze_Dziad-i-Baba-inscenizacja-do-wiersza;);

wierzeń, historii sprzed panowania Piastów. Konspektów lekcji do tego utworu można znaleźć znacznie więcej. Przykładowe scenariusze z portali dla nauczycieli, m.in. profesor.pl oraz szkolnictwo.pl prezentuję na końcu niniejszego omówienia.

Niestety, w nowej podstawie programowej, pojęcie baśni i legendy omawia się na przykładach z Hansa Christiana Andersena (dla najmłodszych uczniów z klas I-III), nieznanej do tej pory Barbary Tylickiej «O krakowskich psach i kleparskich kotach. Polskie miasta w baśniach i legendach». Wskazuje się Charlesa Perraulta i Aleksandra Puszkina jako autorów wybranych baśni polskich i europejskich (w tym o «Kopciuszku» i «Bajkę o rybaku i rybce»). Są również wybrane podania i legendy polskie (w tym o Lechu, Piaście, Kraku i Wandzie), ale bez wskazania autora.

„Poloniści z pasją”

Powyższą analizę dopełnia pytanie skierowane do nauczycieli języka polskiego, członków zamkniętej grupy na portalu społecznościowym facebook. Grupa nosi nazwę „Poloniści z pasją”, liczy 1.268 członków. Pytania do nauczycieli brzmiały:

- Czy w podręcznikach, z których korzystają, natknęli się na utwory Kraszewskiego? (klasa, wydawnictwo)
- Jakie to były utwory?
- Jakie mają doświadczenia z tym autorem?

Odpowiedzi potwierdziły stawianą w niniejszym opracowaniu tezę, iż utworów Kraszewskiego szkole się nie omawia, autor zniknął z najnowszych podręczników:

Od lat...w różnych podręcznikach szkolnych i na różnym poziomie (podstawowa,liceum) nie spotkałam tekstów Kraszewskiego...

Pracowałam na podręcznikach wielu wydawnictw i nigdzie nie było tekstów Kraszewskiego (gimnazjum).

W żadnym podręczniku gimnazjalnym nie spotkałam się z twórczością Kraszewskiego.

Wpodręcznikach 4-6 GWO (Gdańskie Wydawnictwo Oświatowe – przyp. DŻ.) również nie ma tekstów Kraszewskiego.

Kraszewskiego znam tylko ze studiów - w szkole się o nim nie mówi. No chyba tylko w ramach ciekawostki, że jest w Księdze Rekordów Guinnessa.

Ja także nie spotkałam Kraszewskiego w podręcznikach szkolnych. Pojawił się natomiast na moich studiach w kanonie na zajęciach z historii literatury. Była to powieść «Ulana».

W „starym” „Jutro pójdę w świat” był i „Kwiat paproci” i „Dziad i baba”. (wyd. Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne – przyp. DŻ)

Podsumowanie

- Pozycja Józefa Ignacego Kraszewskiego w polskiej szkole jest bardzo chwiejna.

- Jest twórcą nieobecnym, pomijanym mimo niewątpliwych walorów edukacyjnych. W nowej podstawie programowej w całkowicie zreformowanym systemie kształcenia, w programie dla dla klas IV-VI, zamiast utworów Kraszewskiego (pośród wierszy, bajek, baśni, utworów patriotycznych) znalazły się wybrane wiersze: Władysława Bełzy, Jana Brzechwy, Konstantego Ildefonsa Gałczyńskiego, Zbigniewa Herberta, Anny Kamieńskiej, Joanny Kulmowej, Adama Mickiewicza, Czesława Miłosza, Tadeusza Różewicza, Juliusza Słowackiego, Leopolda Staffa, Juliana Tuwima, Jana Twardowskiego oraz pieśni i piosenki patriotyczne. Natomiast w programie dla klas VII-VIII zaproponowano utwory Krzysztofa Kamila Baczyńskiego, Stanisława Barańczaka, Cypriana Norwida, Bolesława Leśmiana, Mariana Hemara, Jarosława Marka Rymkiewicza, Wisławy Szymborskiej, Kazimierza Wierzyńskiego, Jana Lechonia, Jerzego Lieberta oraz fraszki Jana Sztudyngera i aforyzmy Stanisława Jerzego Leca.

- W związku z ograniczonym czasem nauczyciele niezwykle rzadko sięgają po utwory Kraszewskiego, by zaprezentować uczniom autora spoza kanonu.

- Trudności dostarcza także konieczność samodzielnego zorganizowania materiałów na zajęcia poświęcone Kraszewskiemu (brak atrakcyjnej oprawy utworu w podręczniku, a w związku z tym brak obudowy dydaktycznej).

- Schematyczne, wręcz rutynowe traktowanie zagadnień, np. jeśli omawiać z uczniami powieść historyczną to wybór pada na Sienkiewicza, jeśli baśnie to Andersen.

- Postępująca cyfryzacja, świat obrazu, aplikacji internetowych skutecznie wypchnęły autora reprezentującego literaturę połowy XIX wieku, nieco wymagającego ze względu na język oraz sposób prezentowania zagadnień epoki romantyzmu i pozytywizmu.

- Założenie, iż jedyna powieść Kraszewskiego - „Stara baśń” - może zostać wybrana przez nauczyciela na ostatnim etapie kształcenia na poziomie rozszerzonym jako lektura uzupełniająca być może spowoduje pojawienie się tego tekstu w roku szkolnym 2021/22 (spowodowane to jest wprowadzeniem obowiązku edukacji polonistycznej w układzie chronologicznym, zatem epoka romantyzmu omawiana będzie w klasie III nowej szkoły średniej).

Do opracowania powyższego materiału wykorzystałam informacje pochodzące ze stron:

1. <https://www.ore.edu.pl/podstawa-programowa/7322-podstawa-programowa-2017>;
2. <https://men.gov.pl/pl/zycie-szkoly/ksztalcenie-ogolne/podstawa-programowa>;
3. <http://www.profesor.pl>;
4. <http://www.lubimyczytac.pl> oraz moderowane rozmowy w grupach skupiających nauczycieli języka polskiego: poloniści z pasją, nauczyciele polskiego.

Załącznik nr 1

Scenariusz bajki pt. «Dziad i baba» - Józefa Ignacego Kraszewskiego

Osoby: narrator, dziad, baba, śmierć.

Scenografia: stół, miska, łyżka, garnczek, ława, prowizoryczne łóżko, okno, drzwi, obraz święty na ścianie, fajka, komin - narysowany na papierze, lampka - «ogień».

Na tle muzyki Jules Masseneta «Thais» - medytacja.

Na środku izby siedzą przy stole dziad i baba. Udają, że rozmawiają. Na stole stoi garnek z łyżką..., dziadek «pali» fajkę.

Narrator: *(wskazując na staruszków)*

Żyli sobie dziad i baba,

bardzo starzy oboje.

Ona kaszląca i słaba.

Dziad: *(klepie kaszlącą babcię po ramieniu)*

Oj, tak, tak.

Narrator:

On skurczony we dwoje.

Baba:

Oj, mój mężu!

Postarzeliliśmy się, i to bardzo.

Dziad:

O tak, moja kochana.

Dalej udają, że rozmawiają.

Narrator:

Mieli chatkę maleńką,

taka stara jak oni.

(wskazując na okno i drzwi)

Jedno miała okienko

i jeden był wchód do niej.

Żyli bardzo szczęśliwie

i spokojnie jak w niebie,

czemu ja się nie dziwię,

bo przywykli do siebie.

Dziad:

Wiesz, moja kochana żono?! Kiedyś odejdziemy z tego świata. Smutno będzie, jeżeli nie umrzemy razem.

(z żalem) Tak pięknie nam razem było!!

Baba: Pomódlmy się za to, żebyśmy odeszli razem.

Dziad: (zadowolony) To jest myśl!

Dziad i baba podchodzą do obrazu, klękają, modlą się po cichu. Kończą. Wstają i idąc do stołu, baba kręci głowę, i mówi:

Baba: *(z powątpieniem)*

Razem!?

To być nie może!

Ktoś choć chwilę wprzód skona!

Dziad: *(wstaje od stołu i mówi do widzów z żalem)*

Byle tylko nie ona.

Baba: *(spokojnie)*

Ja wprzód umrę.

Jestem starsza od ciebie,

co chwila bardziej słaba.

Zapłaczesz na moim pogrzebie.

Dziad:

Ja wprzód, moja miła.

(kaszle kilka razy)

Ja kaszlę bez ustanku.

I zimna mnie mogiła

przykryje lada ranku.

Baba:

Mnie wprzód! -Mnie, kochanie!

Dziad: *(ze złością)*

Mnie mówię! Dość tego,

dla ciebie płacz zostanie!

Baba: *(z ciekawością w głosie)*

A tobie nic, dlaczego?

przekomarzają się; udają, że się kłócą

Narrator:

I tak dalej, i dalej,

Jak zaczęli się kłócić,

tak się z miejsca porwali,

chatkę chcieli porzucić.

Dziad i baba biegną po izbie, udają, że chcą uciec.

Narrator:

Aż tu nagle do drzwi ktoś zapukał.

słysząc stukanie do drzwi

Baba (*przestraszona*): Ktoo taam?

Śmierć (*z grozą w głosie*):

Otwórzcie, proszę,

posłuszna waszej woli,

Śmierć jestem, skon przynoszę!

Ha, ha, ha...

Dziad i baba trzęsą się i chowają za siebie, wypychając się nawzajem do drzwi.

Dziad: (*wypychając babę, mówi błagającym tonem*)

Idź babo, drzwi otworzyć.

Baba:

Ot, to idź sam, jam słaba,

(*kieruje się do łóżka pod oknem*)

Ja się pójdę położyć.

(*zagląda do okna i mówi do dziada zatroskana*)

Fi, Śmierć na ślocie stoi

I czeka tam nieboga!

Idź, otwórz z łaski swojej!

Dziad: (*zbywając babę*)

Jak Ci jej szkoda,

to Ty Jej otwórz, moja droga.

(*Dziad i baba biegają bezwiednie po izbie, nie wiedząc, gdzie mają uciec. Dziad wypycha się pod ławę, baba za kominem szuka kryjówki, a Śmierć ciągle puka.*)

Narrator:

I byłyby lat dwieście

Pode drzwiami stała,

Lecz znudzona nareszcie

Kominem wleźć musiała.

(*z za komina wybiega Śmierć i goni dziada i babę za scenę*)

Opracowanie: Irena Dynys – Król, Szkoła Podstawowa w Mokrem źródło:
<http://szkolnictwo.pl/index.php?id=PU8568>.

Załącznik nr 2

Część artystyczna oparta na motywach bajki «Dziad i Baba» zaprezentowana przez członków kółka teatralnego działającego przy szkole podstawowej uatrakcyjniła obchody jubileuszowe Koła Gospodyń Wiejskich.

Scenariusz bajki na motywach J. I. Kraszewskiego „Dziad i Baba”

(Sceneria wnętrza chaty wiejskiej, dziad czyta gazetę, baba krząta się po chacie wykonując domowe obowiązki)

Narrator I

Był sobie dziad i baba,
szczęśliwi , bo młodzi oboje
ona kapryśna, bystrawa,
a on znosił jej nastroje.

Narrator II

Mieli chatkę maleńką ,
jeszcze pustą , bez dzieci.
Jedno miała okienko,
jedno wejście do sieni.

Narrator I

Żyli bardzo szczęśliwie,
jak przystało na młodych,
czemu ja się nie dziwię,
bo ona wielkiej urody.

Narrator II

Gdy tak z sobą przebywali
a wieczory były długie,
gromadki dzieci się dochowali
i zaczęły się spory różne.

Narrator I

Dziad powiada:

Dziad

Wychodzę na zebranie mój Ty kwiatuśzku, z rolnikami

Narrator II

A baba na to

Baba

Tak być nie może! A ja ? znowu z dziećmiakami!

Dziad

Ależ ty moja kruszyno,
czyżbyś nie wiedziała tego, że miodowy czas już minął?
A na zebraniach nie robię nic złego

Baba

No i co z tego?

Narrator I

Baba biadoli, po izbie się snują

Baba

Tak być nie może! On mi życie zmarnuje!

Chłopy powiedzmy na zebrania, a my tylko do garów szorowania?

Narrator II

Tymczasem wraca dziad do domu z zebrania

(dziad śpiewa piosenkę «Widziołym Marynę»)

Narrator I

Baba krząta się po izbie

a dziad doń się mizdrzy, tuli

Baba

A idźże se do tej Maryny!

Dziad

Nie bądź niemądra, ty moja gospodyni

Czemu się dąsasz? czegoż Ci brakuje?

Narrator II

Rzecz baba do siebie

Baba

On baluje a ja się marnuję!

Narrator I

Wtem odwiedza babę kuma, zza miedzy sąsiadka

kuma *(kobieta I)*

Pójdziem Kasieńko do kopania ziemniaków do Kowalskiego Tadka?

Narrator II

Baba na to jak na lato. podskakuje, przytupuje i tak podśpiewuje

piosenka «Zielony mosteczek»

Narrator I

Kopią ziemniaki motykami

a baba tak rzecz

Baba

Precz z chłopami!

Koło Gospodyń Wiejskich zakładamy!

Będziem chodzić na babskie zebrania.

Szyć, tańcować do białego rana!

Kobieta I

Hej kobiety Koło Gospodyń

to nie tylko tańce niestety.

Kobieta II

O wszystko się postaramy
również konkursy przeprowadzamy!

Kobieta I

A żeby nie bolały nas kości
więcej mleka wysokiej jakości!

Kobieta II

A może na najbardziej ukwiecony ogródek?
Te malwy ,te maki i rzędy prymulek.

Baba

Wiem, więcej owoców, warzyw i kwiatów !
Co wy kobity na to?

Narrator II

Tak ze sobą debatowały,
że koło gospodyń w Russocicach zawiązały.
Wtem rzuciły swoje motyki, zapragnęły sławy te russockie kobity.
Oprócz konkursów, zebrań jeszcze zespół zawiązały
Filipinki się nazwały!
piosenka Filipinki

Narrator I

Dziad tymczasem drwa rąbie,
a baba w podskokach powraca.

Dziad

A cóż babo tak wesoło tobie?
Nie zmęczyła Cię u Kowalskiego praca?

Narrator II

Baba rzecze

Baba

Moja ty ptaszyno, jakby Ci powiedzieć?

Dziad

Czuję , że coś knujesz moja babo

Baba

Rzadziej będę w domu siedzieć

Narrator I

Dziadowi zrobiło się słabo,
podupał na zdrowiu nieborcze,
lecz cóż zrobić z taką babą
kiedy utrzymać w domu jej nie może?

Narrator II

Dziad do SKRU

baba w swoim kole,

dziad do pracy w polu,

a baba tańczy w zespole.

piosenka « Głęboka studzienka»

Narrator I

Mijał rok, dziesięć lat i więcej

dziad odkrywał korzyści z baby koła.

Im starsza była tym więcej w domu przebywała,

nauczyła się też dobrze gotować.

Narrator II

Tak mijały lata szybko

to baba to znów dziad na zebrania ganiał.

I to już prawie wszystko, powoli kończy się bajka cała.

Narrator I

Zrozumiał to dziad i wzruszył się szczerze

Dziad

To już 40 lat moja miła

istnienia twego koła.

Baba

Co się dzieje? jaka szkoła?

Narrator

lekko przygłucha już baba woła

Dziad

Nic się nie dzieje, to już 40 lat Koło Gospodyń w Russocicach istnieje

(dziad kłeka przed babą)

Za Twą dobroć, kobiecość i Twą pracę

tym oto kwiatkiem Ci się odpłacę.

Na Twoje ręce życzenia wszystkim kobietą złożę

wytrwałości, szczęścia moc

Baba

Daj nam Boże

KONIEC

Opracowała: Iwona Kasprzak , źródło: <http://www.profesor.pl/publikacja,12756,Scenariusze,Dziad-i-Baba-inscenizacja-do-wiersza>.

Załącznik 3

Scenariusz lekcji: Czym jest legenda? Wokół utworu „Czarodziejski kwiat paproci”

1. Cele lekcji

a) Wiadomości

Uczeń:

- zna różne znaczenia słowa legenda,
- wie, czym cechuje się legenda,
- wie, co oznacza termin wieloznaczność.

b) Umiejętności

Uczeń potrafi:

- czytać tekst literacki ze zrozumieniem,
- użyć słowa legenda w jego różnych znaczeniach,
- płynnie czytać teksty literackie,
- wyjaśnić różne znaczenia wybranych homonimów,
- tworzyć związki frazeologiczne ze słowem legenda i legendarny.

2. Metoda i forma pracy

Praca z tekstem, poszukująca, ćwiczenia językowe.

3. Środki dydaktyczne

1. Podręcznik do kształcenia literackiego.
2. Przygotowane przez uczniów materiały o sławnych ludziach, pisarzach, idolach itp. oraz ich fotografie.
3. Mapa z legendą. Tekst *Legenda o św. Aleksym*.

4. Przebieg lekcji

a) Faza przygotowawcza

Nauczyciel zapoznaje uczniów z tematem lekcji, następnie prosi o ciche, samodzielne przeczytanie legendy o *Czarodziejskim kwiecie paproci*.

b) Faza realizacyjna

Po zakończeniu lektury nauczyciel sprawdza stopień zrozumienia tekstu. W tym celu zadaje pytania pomocnicze:

- Kim jest bohater legendy?
- Co postanowił zrobić Janek i kiedy?
- Co Janek zobaczył w lesie?
- Dokąd ognik zaprowadził Janka?
- Co odnalazł bohater dzięki ognikowi?
- Jak skończyła się przygoda Janka?

Uczniowie zgłaszają się przez podniesienie ręki i odpowiadają na pytania. Najbardziej aktywni otrzymują ocenę lub plusy. Odpowiedzi zapisują w zeszytach..

Nauczyciel prosi uczniów, aby na podstawie przeczytanego tekstu spróbowali zdefiniować słowo legenda. Uściśla odpowiedź, następnie poleca jej zapisanie w zeszytach:

Legenda – opowieść narracyjna, wprowadzająca elementy fantastyki i cudowności. W zakres gatunku wprowadza się także podania ludowe, ukazujące wierzenia ludowe oraz oddziaływanie sił boskich w życiu ludzi.

Nauczyciel pokazuje uczniom mapę z legendą. Uczniowie prezentują zdjęcia znanych ludzi, wieszają je na tablicy. Prowadzący pyta uczniów, co wiedzą o wybranych postaciach, swoich idolach, piosenkarzach, aktorach, o słynnych pisarzach czy malarzach. Przedstawia także *Legendę o św. Aleksym*, podaje przykłady innych legend, np. o Popielu, którego myszy zjadły, o złotej kaczce.

Uczniowie, na podstawie zaprezentowanych przykładów, próbują ustalić inne znaczenia, niż zapisane w zeszytach, słowa legenda, podają przykłady. Można przypiąć na tablicy przygotowane wcześniej definicje:

Nauczyciel informuje uczniów, iż zjawisko, w którym jedno słowo ma wiele znaczeń, określa się mianem **wieloznaczności**.

W celu utrwalenia wiadomości uczniowie wykonują zadanie 1 (karta pracy).

c) Faza podsumowująca

Nauczyciel prosi uczniów o utworzenie różnych połączeń wyrazowych ze słowem legenda i – powstałym od niego – przymiotnikiem legendarny.

Przykładowe odpowiedzi:

chodząca legenda, legendarny film, legendarna postać, legendarny wieczór, stać się legendą, stworzyć legendę, być częścią legendy, legenda szkoły, legenda filmu, legenda muzyki, żywa legenda, to już legenda,

5. Bibliografia

1. Jaworski S., Szkolny słownik terminów literackich, Wydawnictwo Szkolne i Pedagogiczne, Warszawa 1991.

2. Mały Słownik Języka Polskiego, pod red. E. Sobol, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1994.

6. Załączniki

a) Karta pracy ucznia

Zadanie 1. Do podanych niżej wyrazów dopisz ich różne znaczenia.

babka –

[odповідь, np.: ciasto; kobieta; matka ojca lub matki]

zamek –

[odповідь, np.: dawna budowla obronna; urządzenie w drzwiach]

balon –

[odповідь, np.: statek powietrzny; zabawka dla dzieci; rodzaj piłki]

bałwan –

[odповідь, np.: figura ze śniegu; ogromna fala morska; głupi człowiek]

kurs –

[odповідь, np.: trasa; szkolenie, cykl zajęć; cena wymienna waluty]

obraz –

[odповідь, np.: dzieło plastyczne; widok kogoś lub czegoś; ogólne widzenie jakichś spraw; to, co widziane na ekranie telewizora]

b) Zadanie domowe

Utwórz po dwa zdania z każdym z wyrazów, które zostały podane w zadaniu 1. Pamiętaj, aby zastosować je w różnych znaczeniach.

7. Czas trwania lekcji

45 minut

(źródło: <http://www.scholaris.pl/zasob/51832?bid=0&iid=&query=legenda&api=>)

Załącznik 4

Scenariusz lekcji w klasie IV: Jakie ziarenka prawdy zawarte są w baśni o „Kwiece paproci”?

emat lekcji: Jakie ziarenka prawdy zawarte są w baśni o „Kwiece paproci”?

Cele lekcji:

- uczeń porównuje informacje z różnych źródeł i wyciąga wnioski,
- ocenia postępowanie bohatera
- uzasadnia swoje stanowisko, posługując się cytatami
- doskonali umiejętność poprawnej wypowiedzi.

Środki dydaktyczne:

- nagranie piosenki: „Kwiat jednej nocy”
- materiały plastyczne: papier kolorowy, bibuła, kredki, gazety itp.

Uczniowie w domu mieli przygotować się do pięknego czytania fragm. baśni, zebrać wiadomości na temat kwiatu paproci, przynieść materiały plastyczne.

Przebieg lekcji:

1. Wysłuchanie piosenki „Kwiat jednej nocy”
2. Praca w grupach (rozdanie ilustracji z kwiatami: stokrotka, konwalia, róża, bez. Grupy to jednakowe bukiety kwiatów (załącznik do tematu).
3. Prezentacja na forum klasy.
4. Praca z tekstem: czytanie fragm. baśni, uważne słuchanie.
5. Polecenia dla grup (załącznik do tematu).

Załączniki

Załącznik 1

Polecenie dla grup:

- porozmawiajcie o tym, czego dowiedzieliście się o kwiecie paproci
- przygotujcie informację dla pozostałych grup

Załącznik 2:

Polecenie dla grup:

-wykonajcie kwiat paproci, korzystając ze znanych technik i zgromadzonych pomocy plastycznych.. Przygotujcie ciekawą prezentację.

Załącznik 3:

Instrukcja dla grupy I:

- odszukajcie w baśni fragm.. opisujące kwiat paproci,
- zredagujcie opis tego niezwykłego kwiatu, znajdźcie cytaty o nim.

Instrukcja dla grupy II:

- odszukajcie fragm. opisujące Jacusia przed znalezieniem kwiatu,
- opiszcie, jakim wtedy był chłopcem, cytaty.

Instrukcja dla grupy III:

- odszukajcie fragm. opisujące Jacusia po znalezieniu kwiatu,
- opiszcie, jakim stał się chłopcem, cytaty.

Instrukcja dla grupy IV:

- odszukajcie fragm.. pokazujące, w jaki sposób Jacuś wykorzystał bogactwo,
- opiszcie, jakim stał się chłopcem, cytaty.

6. Prezentacja grup.

7. Praca tekstem- szukanie odpowiedzi na pytania:

- a) jakimi cechami wyróżniał się kwiat?
- b) jakim chłopcem był Jacuś przed znalezieniem kwiatu?
- c) Jakim chłopcem stał się Jacuś po znalezieniu kwiatu?
- d) Jaka prawda płynie z baśni?

Zadanie domowe: Odpowiedz na pytanie zawarte w temacie lekcji.

Autor: Małgorzata Sędrowska, 2010-05-19, Baranowo

(Źródło: <http://www.profesor.pl/publikacja,21217,Scenariusze,Jakie-ziarenka-prawdy-zawarte-sa-w-basni-o-8222Kwiecie-paproci8221-Scenariusz-lekcji-w-kl>).

Katarzyna Grabias-Banaszewska
(Uniwersytet Zielonogórski)

SYTUACJA NARRACYJNA W OPOWIADANIU JÓZEFA IGNACEGO KRASZEWSKIEGO „ŻYCIE PO ŚMIERCI POWIEŚĆ PIJAKA”

*Spojrzyj przez mikroskop na zepsute serce
człowieka i ser przegniły; zobaczysz tam światy¹.*

Wczesne opowiadanie Józefa Ignacego Kraszewskiego, pod tytułem *Życie po śmierci. Powieść pijaka*², doczekało się trzech wydań za życia autora. Po raz pierwszy opublikowane zostało w 1838 roku, na łamach „Tygodnika Literackiego”³. Kraszewski miał wówczas dwadzieścia sześć lat. Dwa miesiące wcześniej wziął ślub z Zofią Woroniczówną i zamieszkał w miejscowości Omelno⁴, gdzie powstało interesujące nas opowiadanie. Kraszewski nie zamierzał jednak skończyć na prowincji. Miał już przecież na literackim koncie korzystnie recenzowane powieści. Próbował, więc nawiązać nowe kontakty wydawnicze. Warszawscy wydawcy nie garnęli się jednak do współpracy z młodym literatem⁵. Pozytywnie na twórczość Kraszewskiego zareagował wówczas Antoni Woykowski, redaktora powstającego w Poznaniu czasopisma⁶. Zaproponował on Kraszewskiemu zarówno publikację opowiadania jak i stałą współpracę w redakcji czasopisma⁷.

Opowiadanie to jest interesujące po pierwsze ze względu na podejmowany temat, po drugie w związku z panującą w nim sytuacją narracyjną. Kraszewski skupia się w nim na obrazie rozkładającego się ciała.

Długo bardzo marzęm od tego zimna, potem uczulem, jakby mnóstwo mrówek chodziło po mojem ciele i boleść lekką rozciągającą się po mnie, jak gdyby kto przykrył całe ciało drucianą koszulą i wbijał ją w ciało; — uczulem potem jak suknia, w której przechodziłem lat kilkadziesiąt od kolebki, opadać ze mnie zaczęła i zmieniła się w milion robactwa. To robactwo, było dziecięciem mego ciała —

1. J. I. Kraszewski, Na cmentarzu - na wulkanie. Powieść współczesna, Lwów 1871, s. 58.

2. Idem, Życie po śmierci. Powieść pijaka, [w:] idem, Wybór pism, Oddział VI: Nowele, obrazki i fantazje porządkiem chronologicznym ułożone i wstępem krytycznym poprzedzone przez Piotra Chmielowskiego, Warszawa 1980, s. 107-111.

3. Idem, Życie po śmierci. Powieść pijaka, „Tygodnik Literacki” 1838, t. 1, s. 195-197. Opowiadanie datowana jest na 11 sierpnia 1838 roku.

4. Omelno (ukr. Омельне, Omelne) - wieś położona na Ukrainie, w rejonie kiwereckim, w obwodzie wołyńskim.

5. Bibliografia Literatury Polskiej. Nowy Korbut, t. 12, Kraków 1967, s. 19.

6. B. Zakrzewski, Tygodnik Literacki 1838-1845. Zarys monograficzny, Warszawa 1964.

7. Tak zwana „sprawa Kraszewskiego” była jednym z powodów rozłamu ideowego w redakcji „Tygodnika Literackiego”. Szerzej o zagadnieniu: B. Zakrzewski, op. cit., s. 51-56.

*pełno go było, pelzały po nagich już kościach. Część mnie samego przemieniła się w nie, cząstka mojej duszy, poszła za każdą cząstką ciała, reszta tylko trzymała się przy kościach, sprężynach maszyny, z której zdjęto zasłony i maskę. Ja nie byłem już sobą, przemieniłem się w robactwo, dusza wprzód silna i jedna, rozdrobiła się teraz na tysiąc części, rozlała się po kościach, po robakach — po próchnie — a ja żyłem, — straszne to było życie!*⁸

Autor wyraźnie akcentuje oddzielenie duszy od ciała. Jak zauważa, omawiająca zagadnienie cielesności w *Życiu po śmierci*, Ewa Wojciechowska „ciało bez duszy jest martwe, istnieje jedynie jako biologiczna, naturalna powłoka, która przez jakiś czas zawierała w sobie życie, teraz zaś poddaje się naturalnym procesom rozpadu”⁹. Badaczka sugeruje, że można czytać opowiadanie Kraszewskiego jako odpowiedź na człowieka-maszynę de La Mettriego, kwestionującego istnienie duszy jako odrębnej substancji¹⁰. Skojarzenie to nasuwa się niemal samo, szczególnie gdy czytamy:

Nagle, zdawało mi się, żem wpadł w katalepsyę, no ciało moje zupełnie pozór życia straciło. Wyobraźcie sobie zegarek, którego koło przestały poruszać skazówką – koła idą – zegar stanął!¹¹

Ta drażliwa kwestia opowiadania mogło wywołać negatywne opinie. Nie zachowały się jednak pisma krytyczne omawiające tę kwestię. Ewentualną polemikę sugeruje fakt, że opublikował Kraszewski opowiadanie ponownie w sześć tak po pierwodruku. Tym razem umieścił je w obrębie powieści społeczno-obyczajowej pod tytułem *Latarnia Czarnoksiężska*¹². Autorem opowiadania uczynił Florka, jednego z bohaterów utworu. Chłopak odczytuje, w trakcie wieczoru literackiego, „płód młodej rozmarzonej głowy”¹³. Tekst wywołuje żywe zainteresowanie zebranych gości:

Jedni [...] zdawali się dziwny pomysł autora pochwalać i czuć z nim tę szczególną sytuacją, drudzy wykrzykiwali się z obrzydzenia, ruszali ramiony, kiwali głowami i spluwali”¹⁴.

Szambellan, który w trakcie słuchania „śmiał się do sufitu i ramiona ciągle trzymał do góry”¹⁵ jako pierwszy skomentował przywołany obrazek: „Szkoda

8. J. I. Kraszewski, *Życie po śmierci*. Powieść pijaka, [w:] J.I. Kraszewski, *Wybór pism*, Oddział VI: Nowele, obrazki i fantazyje porządkiem chronologicznym ułożone i wstępem krytycznym poprzedzone przez Piotra Chmielowskiego, Warszawa 1980, s. 110.

9. E. Wojciechowska, *Powierzchnia i głębia: szkic o cielesności w polskiej romantycznej noweli fantastycznej*, „Konteksty kultury” 2015, z. 3, s. 322.

10. Ibidem.

11. J. I. Kraszewski, *Życie po śmierci...*, s. 108.

12. Idem, *Latarnia Czarnoksiężska*. Obrazy naszych czasów, od. II, t. III, rozdz. I, Warszawa 1844, s. 31-48.

13. Ibidem, s. 31-32.

14. Ibidem, s. 48.

15. Ibidem.

tylko [...], że tego wiadra wody na głowę, nie wylano Asanu wcześniej”¹⁶ – kpiąco sparafrazował ostatnie słowa Florka. Prawdziwa fala krytyki popłynęła jednak dopiero gdy młody literat „przewidując burzę”¹⁷ opuścił towarzystwo. Warto przywołać w tym miejscu ów krótki fragment powieści, ilustrujący nastroje jakie mógł wywołać *Żywoł po śmierci* w 1838 roku:

– *To szalony! do Czubków z nim, do czubków, zawołał Szambellan; konsyliarz Meyerbach, uśmiechał się.*

– *Nic nowego, rzekł, doktryna stara jak Pytagoras i Metempsychoza, wtłoczona w mały, nie bez wartości artystycznej, ale niedbale rzucony i nieukończony obrazek, i doktryna z resztą wszystkich materialistów i Pana P. Leroux w szczególności, doktryna ściśle zwiąwszy w panteizm wkraczająca.*

– *Niechby się jak z grzechu z tej powieści spowiadał, rzekł z zapalem drogi konsyliarz S – on nawet nic chrześcijanin, on obłąkany. – Muszę mu dać do czytania wieczory De maistra, trzeba tego szaleńca nawrócić. Szatan śmiał się –*

– *Ale po cóż panowie przypisujecie malej powiasteczce, większe niż ma znaczenie? Jużci to nie wyraz opinii jego? Bo...*

– *Bo dusza, to monada! zakrzyczał konsyliarz S – a on ją dzieli – to głupstwo!*

– *Ależ to obrazek, fantazji! wołał Szatan – wszak za grzech malarzowi nie macie, co maluje furie i duchy – choć w nie nie wierzycie?*

– *To co innego.*

– *To zupełnie jedno.*

– *Ale to gorzej herezji, bo materializm obrzydły! bezbożny.*

– *Ale to obrazek bez konsekwencji.*

– *A więc go nie było malować! rzekł Szambellan, do czego te brudy, smrody i głupstwa! Patrzcie asanowie, coście z pięknej zrobili literatury, z literatury co będąc klasyczną, zdawała wam siłę zimną, bo malowała tylko wytworne i piękne rzeczy – Patrzcie coście z niej zrobili, brudny ściek, kałuże – kloakę!*

Na to słowo, którego w zapale wymówionego damy niby nie słyszały, zaczęto się śmiać, Szambellan usiadł zadyszany, a Szatan się odezwał biorąc za kapelusze.

– *Wolę z biedy tę brudną fantazję, w której podobno niema sensu, ale jest przynajmniej trochę życia, niż tłumaczenie umarłych i dawno pogrzebionych piękności klasycznych*¹⁸.

Jak już zaznaczono można przypuszczać, że przywołane w dialogu głosy posiadają swoje pierwowzory. Publikując *Życie po śmierci* mógł Kraszewski, jako młody człowiek, spotkać się z podobnymi opiniami. Pewnym jest natomiast, że

16. Ibidem.

17. Ibidem, s. 49.

18. Ibidem, s. 48-52.

fragment powyższy odczytywać można w kategoriach stosunku, Kraszewski, do własnej, młodzieńczej oraz fantastycznej twórczości. Szczególnie, że sam określa, napisany przez Florka, tekst jako „próbkę pewnego rodzaju powieści w stylu i sposobie dziś już podobno zużytych, a niedawno jeszcze tak nowym!”¹⁹. Nie bez znaczenia pozostaje fakt, że zaledwie sześć lat później wymierzał on argumenty przeciwko fantastyce propagując literaturę tendencyjną i przekonanie, że „powieść działająca na czytelnika „pozorem życia i prawdy” powinna wyrzekać się „monstrów i ekscypcji” gdyż te nie mogą do niczego, jako wyraźnie zmyślane przekonać”²⁰.

Wróćmy jednak do, będącej tu zasadniczym tematem, sytuacji narracyjne rozumianej jako okoliczności, w których znajduje się narrator w trakcie rozwijania wypowiedzi²¹. Nadrzędnym jej elementem wydaje się być dystans narratora. Zauważamy go już w podtytule utworu²². Pozoruje on bowiem, że historia opowiadana jest przez kogoś kto jej doświadczył. Stanowi, więc cytat z pamięci osoby trzeciej co zdejmuję z autora odpowiedzialność za fabularną zawartość tekstu²³. Pogłębienie dystansu następuje w momencie gdy uświadamiamy sobie, że opowiadający to pijak. Trudno bowiem zaufać osobie pogrążonej w alkoholowym widzie czy chorobie psychicznej²⁴. Dystans staje się więc tym większy im mniej wiarygodny staje się narrator. Zabieg ten oddala autora od nieprawdopodobnej problematyki podjętej w opowiadaniu. Ewa Ihnatowicz zauważa, że dystans ów jest kilkupoziomowy:

Najpierw sam narrator cytuję swój sen, kończąc opowiadanie: „*potem — wylano zimnej wody wiadro na głowę — wytrzeźwilem się. To najprawdziwsza rzecz z całej mojej historii, dystansując się od tej historii nieoczekiwaną zmianą nastroju. Następnie autor wpisany podkreśla, że on i narrator to różne osoby. Wreszcie nie dość jest autorowi podkreślić, że opowiadanie jest snem, trzeba jeszcze przypisać ów sen pijakowi, jakby nie mógł się on przyśnić nikomu w normalnych okolicznościach. Ośrodkiem tych wszystkich zabiegów dystansujących jest jedyny fantastyczny element tego — niemożliwe założenie, że człowiek może na pół fizycznie odczuwać losy własnego ciała po śmierci*”²⁵.

19. Ibidem, s. 31.

20. A. Martuszevska, Fantastyka, [w:] Słownik literatury polskiej XIX wieku, pod red. J. Bachórz, A. Kowalczykowa, Wrocław 2002, s. 260.

21. Słownik terminów literackich, pod red. J. Słowiński, Warszawa 1976, s. 440.

22. Trzecie wydanie utworu za życia autora ukazało się pod zmienionym tytułem, który również podkreślał dystans narratora: J. I. Kraszewski, Po śmierci. Opowiadanie śpiącego. Haliczana, „Kalendarz Powszechny”, Lwów 1864.

23. E. Ihnatowicz, Kraszewski i fantastyka, [w:] Józef Ignacy Kraszewski twórczość i recepcja, pod red. L. Ludorowski, Lublin 1995, s. 165.

24. O kreacji obłąkanego narratora pisze między innymi Teresa Nowacka. W chronologicznym zestawieniu wykorzystanych w analizie opowiadań J. I. Kraszewskiego, jakie zamieszcza autorka na końcu swej pracy, nie odnajdujemy omawianego tu tekstu: T. Nowacka, Opowiadania Józefa Ignacego Kraszewskiego, Wrocław 1972.

25. E. Ihnatowicz, Kraszewski i fantastyka..., s. 166.

W pomysle uczynienia pijaka narratorem opowiadania zasadniczą rolę odgrywa ironia romantyczna²⁶, natomiast pijany czy obłąkany narrator jest wyrazem rezerwy autora wobec fantastyki opartej na niemieckim idealizmie. Kreacja narratora podkreśla absurdalność opowieści, potęgowaną komizmem i groteską²⁷. Opowiadanie Kraszewskiego kwestionuje porządek świata. Oto trup opowiada o własnej śmierci i rozpadzie zwłok. Jego spostrzeżenia związane są zarówno z fizycznym jak i emocjonalnym odczuwaniem.

*W koło świece stały. Pamiętam je, bo jedna z nich piekła mię w głowę, druga w nogę, piekły mnie mocno, a ja czując to, ani się ruszyć, ani dać poznać, że czuję, nie mogłem [...]. Koło mego łóżka widziałem stojącą żonę z – suchemi oczyma, z założonemi rękoma*²⁸.

Nieboszczyk doświadcza fizycznego bólu oraz obserwuje obrządki związanych z pogrzebem. Mamy tu więc do czynienia z odwróconym porządkiem świata. Kraszewski kształtuje atmosferę dziwności podważającą zwykłość świata. Groteskowa atmosfera utworu narasta sukcesywnie. Autor buduje niesamowitości by w puencie rozwiązać fantastykę.

*I z jednego życia ludzkiego przeszedłem w tyle maleńkich krótkich, jednostajnych, iż byłem rozerwany, jak serce dziewczyny w chwili, gdy chce kochać i nie wie, kogo ma obrać. Tułałem się wędrownik po słońcu, po gwiazdach, w piorunach i chmurach, a potem – potem – wylano zimnej wody wiadro na głowę – wytrzeźwiłem się. To najprawdziwsza rzecz z całej mojej historii*²⁹.

Ewa Ihnatowicz podkreśla, że opowiadanie to „na dobrą sprawę trudno uznać za fantastyczne, raczej tylko operuje ono fikcją. Ale paradoksalnie ów szczególnie mocno akcentowany dystans nadaje mu odcień fantastyczny”³⁰. Początkowo wydawać by się mogło, że mamy do czynienia z alkoholowym bredzeniem: „posłuchajcie, co mi się raz śniło na jawie, kiedy się upiłem na sypie”³¹. Opowieść nabiera jednak znamion realności. Opis rozkładu zwłok jest bardzo realistyczny, i zgodny z biologicznym procesem³²:

Długo bardzo marzęm od tego zimna, potem uczułem, jakby mnóstwo mrówek

26. W. Hamerski, Ironia romantyczna we wczesnej twórczości Józefa Ignacego Kraszewskiego, „Pamiętnik Literacki” 2012 (47), s. 359-376.

27. L. Sokół, Groteska, [w:] Słownik literatury polskiej XIX wieku, pod red. J. Bachórz, A. Kowalczykowa, Wrocław 2002, s. 328.

28. J. I. Kraszewski, Życie po śmierci..., s. 108.

29. Ibidem, s. 111.

30. E. Ihnatowicz, Kraszewski i fantastyka..., s. 166.

31. J. I. Kraszewski, Życie po śmierci..., s. 107.

32. Kraszewski (w Wilnie w 1829 roku) podjął studia medyczne, które szybko przerwał. Studiował jednak w okresie, kiedy w naukach medycznych inspirowano się głównie materializującą medycyną francuską, przeżywającą wówczas fascynację anatomią patologiczną. Por: E. Wojciechowska, Powierzchnia i głębia..., s. 323.

chodziło po mojem ciele i boleść lekką rozciągającą się po mnie, jakgdyby kto przykrył całe ciało drucianą koszulą i wbijał ją w ciało; - ucułem potem, jak suknia, w której przechodziłem lat kilkadziesiąt od kolebki, opadać ze mnie zaczęła i zmieniła się w milion robactwa³³.

Naturalistyczny opis procesów gnilnych rozbity zostaje przez wprowadzenie szczurów i myszy, które „gryzły reszty pozostałe” trupa i wyjadały „reszty serca, mózgu, oczu, najdroższe organizmu ludzkiego klejnoty”. Udział zwierząt w rozkładzie zwłok jest oczywisty. Element baśniowy, przełamujący naturalizm, pojawia się wraz z upersonifikowanymi żabami nucącymi piosenkę:

Otóż śpisz i śpisz na wieki – a twoi cię opuścili, a ciało twoje poszło od ciebie, i świat zniknął i nadzieja, i wszystko, - a serce twoje gryzą myszy i wspomnienia, - a żona twoja skacze wesoło – a krewni twoi zrzucili żalobę, a grób twój trawą porasta, - a ty śpisz i śpisz na wieki³⁴!

Stopień jawności sytuacji narracyjnej określić możemy jako pierwszoplanowy. Narrator wypowiada się głównie w pierwszej osobie czasu przeszłego: „zdawało mi się, że byłem chory”, „ubrano mnie tak, jak do grobu”, „zaczęłem myśleć”³⁵. Tekst stylizowany jest na swobodną wypowiedź poprzez liczne zwroty do słuchacza:

Innym środkiem, naśladującym wypowiedzenie ustne są powtórzenia:

Na świecie nikt jej z was nie pojmie; na świecie wśród największego milczenia, szumi jeszcze powietrze, kołyszące się w przestrzeniach – tu nie było przestrzeni, nie było powietrza – nic! nic! Ciągłe te same cichości, ta sama ciemność, ta sama twarda poduszka pod głową – okropne milczenie! Zdawało mi się, że ze mną cały świat umrzeć musiał. – Jak długo to trwało, nie wiem. Czemże miałem czas mierzyć, nic nie robiąc, nic nie słysząc, nic nie widząc. Dla mnie wiek i chwila, godzina i wieczność równe były. Ciemność ciągła, ciągłe milczenie!³⁶

Swobodny tok opowiadania przybliża opowiadanie Kraszewskiego do polskiej gawędy czy rosyjskiego skazu, których nadrzędną cechą jest metoda narracji naśladująca wypowiedzenie ustne. Najważniejszym czynnikiem skazu jest opowiadający. Narracja określana jest w nim jakby reprodukuje głosu narratora. To on bowiem przedstawia zdarzenia, takimi jakie jawią się w jego świadomości³⁷. Podobanie dzieje się w interesującym nas opowiadaniu, gdzie – wykreowany przez Kraszewskiego – narrator/pijak opowiada zarówno o swoich fizycznych przeżyciach jak i emocjonalnej refleksji nad nieuniknionym losem człowieka.

33. J. I. Kraszewski, *Życie po śmierci...*, s. 110.

34. Ibidem, s. 110.

35. Ibidem, s. 107-111.

36. Ibidem, s. 109.

37. Słownik terminów literackich..., s. 406.

An ornate, repeating gold border with a complex, interlocking scrollwork pattern frames the entire page.

*Юзеф Ігнацій Крашевський
у візіях українських дослідників*

УДК 82.0:016Крашевський(477+432)

Райса Тверда, Вадим Слюсар
(Житомирський державний університет імені Івана Франка)

РЕДАКЦІЙНА ТА ВИДАВНИЧА ДІЯЛЬНІСТЬ ЮЗЕФА КРАШЕВСЬКОГО

Юзеф Ігнацій Крашевський (28.07.1812 – 19.03.1887) – знаменитий польський письменник, публіцист. Він занесений до «Книги рекордів Гіннеса» як один з найплодовитіших авторів, адже його творча спадщина нараховує близько 600 томів. Також Ю. Крашевський відомий як філософ, історик, активний громадський діяч. Цікавився він і видавничою сферою, але тут варто відзначити, що Крашевський-видавець – малодосліджений. Враховуючи той факт, що ця людина зробила вагомий внесок у культурний розвиток Польщі й України, вважаємо необхідним проаналізувати видавничу діяльність Юзефа Крашевського.

Зазначаємо, що поставлена проблема частково розглядається у працях В. Єршова, Н. Сейко, Т. Сенькевич, О. Киваки, Н. Грибук, О. Лісова та ін. Мета статті – встановити етапи видавничої діяльності Юзефа Крашевського, зазначити його вклад у розвиток видавничої справи Польщі та України, виокремити зв'язки Ю. Крашевського з Польським книжково-видавничим товариством у Житомирі. Для того, щоб проаналізувати роботу Ю. Крашевського як видавця ми пропонуємо хронологічний принцип розгляду його видавничої діяльності:

- 1841–1851 рр. – редактор науково-літературного часопису «Athenaeum» («Атенеум»);
 - 1859–1860 рр. – співпраця з Польським книжково-видавничим товариством у Житомирі;
 - 1859–1862 рр. – редактор газети «Gazeta Polska» («Польська газета»);
 - 1862–1863 рр. – редактор часописів «Przegląd Europejski» («Європейський огляд»), «Гуманітарний огляд»;
 - 1865–1873 рр. – видавнича діяльність у Львові та Дрездені.
- «Athenaeum» (1841–1851 рр.)**

Інтерес до видавничої справи у Крашевського виник ще у 30-х рр. XIX ст. Захоплюючись історією, спостерігаючи за різними тогочасними суспільними станами, маючи певний письменницький досвід, він розуміє, що необхідно розвивати рідну культуру (особливо це важливо в умовах втрати незалежності), поширювати її серед населення. Але здійснити свій задум Ю. Крашевському вдалося не зразу. У 1830–1831 рр. відбулося Листопадове повстання проти

Російської імперії, яке було жорстоко придушено. Результатом тих подій стали різні репресії, а також запровадження цензури. Російський дослідник К. Арабажин зазначає: «У подіях 1831 р. Крашевський не брав активної участі; його заарештували, але через слабе здоров'я його тимчасово відправили до лікарні, а на початку 1832 р. випустили на волю за умови, що той не виїжджатиме з Вільно» [1]. Ці дві обставини призвели до того, що дозвіл на випуск видання Крашевський отримав лише влітку 1840 р.

Після цього він одразу звернувся до видавця Теофіла Глюксберга з пропозицією випускати часопис «Athenaeum» («Атенеум», спочатку слово означало «храм, святилище богині Афін»). Про такий творчий тандем польська дослідниця Wanda Roszkowska-Sykałowa відзначає наступне: «У результаті співпраці з Глюксбергом було опубліковано 48 томів протягом 8 років. Але вони розійшлися. Причина полягала в тому, що кількість передплатників знизилася. У 1843 р. було 252 постійних читача, а вже у 1846 їх стало 163. Бачачи таку тенденцію, Т. Глюксберг запропонував публікувати в журналі більше розважальних матеріалів. Але Крашевський не погодився. Договір було розірвано» [7, с. 48-49]. З 1949 р. журнал виходить у типографії Завадських. Так на світ з'явилося ще 18 номерів. Але через такі зміни вихід видання перестав бути періодичним. Це відштовхнуло читачів. У 1851 році лише 122 примірника були придбані, а через деякий час випуск взагалі припинився.

Щодо самого часопису, то він складався з 6 розділів: «Історія», «Література», «Мистецтво», «Критика», «Різне» та «Філософія». Як зазначає О. Лісов, у журналі публікувалися різноманітні історичні документи XIII-XVII ст., наукові дослідження, літературні твори письменників (в тому числі й самого Ю. Крашевського та мемуари (зокрема К. Буйницького), статті про Вільно як важливий мистецький центр, повідомлення про найважливіші культурні події Парижа, Лондона, Варшави, Петербурга, передруки з західної преси тощо [4]. Відзначимо і той факт, що в 1844 р. там були опубліковані й переклади польською мовою творів М. Гоголя – «Шинель», «Нотатки божевільного» та окремі розділи «Мертвих душ». Отже, у свій час «Атенеум» став тим журналом, на сторінках якого висвітлювалися історичні, літературні та мистецькі проблеми, був важливим засобом поширення не лише польської, але й литовської, української та білоруської культури. Часопис став важливим осередком для спілкування інтелігенції XIX ст.

Польське книжково-видавниче товариство у Житомирі (1859–1860 рр.)

У 1853 році Ю. Крашевський переїхав до Житомира, де згодом став куратором губернської гімназії. Там же він продовжив і громадську діяльність,

займаючись театром, дворянським клубом, книгарнями тощо. Турбувався він і про освітній рівень населення. Тому коли у 1959 році офіційно було зареєстровано Товариство з видання польських книг за зниженими цінами, Крашевський не залишив поза увагою цю подію. Засновниками об'єднання стали Кароль Качковський, Леон Ліпковський і Александр Гроза. «Товариство запросило до співпраці 152 акціонери, завдяки яким вдалося залучити капітал у 27150 рублів сріблом. Товариство на правах співвласників (К. Качковський, А. Квятковський, Л. Ліпковський, І. Іжицький, А. Гроза та відомий житомирський видавець Хженщ) купило друкарню, літографію та типографію, уклало договори про співпрацю з майбутніми редакторами, почало відкривати свою сітку книжкових магазинів. Метою Товариства мала стати боротьба проти монополії книговидавців, які дешево скуповують авторські рукописи, не переймаються репертуаром видань, їх змістом. Одним із головних завдань було видання букварів для бідняків за доступними цінами, а також перевидання книг та словників, необхідних освіченому читачу», – зазначає український науковець В. Єршов [3, с. 302-303]. Необхідно зазначити, що таке об'єднання, попри офіційну назву, досить часто використовували зовсім інші найменування. На цьому аспекті наголошує дослідниця Н. Сейко: «Самі учасники спілки називали себе по-різному: Видавничо-торгівельне товариство, видавнича спілка, Бібліотека домашньої книжки. Ідея створення видавничої спілки окреслилася сама собою за причини повної відсутності книготоргівлі і занедбаного становища книгарень» [5, с. 66].

Зрозуміло, що К. Качковський та інші прагнули якомога швидше стати на ноги й заявити про себе. Тому вони звернулися за допомогою до Ю. Крашевського. У разі згоди останнього в Товариства зріс би рівень важливості, адже участь Юзефа Крашевського – уже відомого на той час письменника, громадського діяча, науковця – стала б своєрідним гарантом надійності спілки. До того ж К. Качковський розраховував на зв'язки з інтелігенцією інших країн, які вже були налагоджені в Ю. Крашевського. Проте письменник відмовився, хоча й відзначив важливість випуску ними «Букваря».

Існує й інша точка зору. Так, дослідниця А. Гонцалез дель Кастійо вважає, що митець був одним із основоположників спілки: «Чимало зусиль доклав Крашевський для розвитку книгокористування та книговидання на Волині. Разом з лікарем-просвітителем Каролем Мацеєм Качковським, волинським шляхтичем, що був власником цукроварні, Леоном Лепківським, шляхтичем з Київщини Олександром Жишевським Ю. І. Крашевський став співзасновником Товариства видання домашньої бібліотеки («Spółka

Wydawnicza Biblioteki Domowej»), яке займалося розповсюдженням дешевих польських видань» [2, с. 109-110]. Але потім не брав активної участі у роботі.

Причиною відмови у співпраці дослідники називають бажання Юзефа Крашевського залишити Житомир і невдоволення видавничою програмою спілки. На основі цього між Качковським і Крашевським були розходження в поглядах на розвиток книжкової сфери губернії. Врешті-решт члени спілки висловили прихильність Ю. Крашевському, а той у свою чергу, коли почалося цькування російською владою Товариства відмовився давати свідчення, захищаючи об'єднання. Так конфліктну ситуацію було вирішено. До того ж потім він шукав меценатів, які могли фінансово підтримувати організацію й випуск нових видань. У 1859 р. Ю. Крашевський залишає Житомир. Більше письменник до міста ніколи не повертався. А в 1860 р. розпорядженням Міністерства внутрішніх справ Російської імперії спілку було ліквідовано.

Отож, вклад Юзефа Крашевського в розвиток Товариства з видання польських книг за зниженими цінами полягає в тому, що він підтримував організацію порадами, використовував свої зв'язки для того, щоб залучати тих людей, які могли підтримати спілку фінансово.

«Gazeta Polska» (1859–1962 pp.)

«Польська газета» – це інформаційно-політичне видання, яке випускалось у Варшаві в 1826-1907 pp. Після подій 1830-1831 pp. назву змінили на «Gazeta Codzienna» («Щоденна газета») [8, с. 293].

За деякий час до того, як Ю. Крашевський залишив Житомир, йому надійшла пропозиція від Леопольда Кроненберга, власника на той час «Щоденної газети», стати редактором у його виданні. Письменник погодився і в 1859 р. приїздить до Варшави. У квітні 1861 р. він повертає виданню історичну назву – «Gazeta Polska». Як зазначають Т. Сенькевич та О. Кивака, «його редакторська діяльність була настільки плідотною, що кількість передплатників одразу збільшилась з 500 до 4000, а незабаром і до 8000. На сторінках періодичного видання Крашевський опублікував “Листи з Мокотовської вулиці”, “Листи з подорожі”, в яких в основному розглядав проблеми європейської політики, присвятивши велику увагу актуальній в той час проблемі незалежності Італії, висловлюючись за її територіальне об'єднання і виступаючи проти світського характеру папської влади» [6, с. 134].

Та на цій посаді Ю. Крашевський довго не пробув. Той факт, що він, будучи головним редактором, не міг вільно висловлювати свої думки на сторінках газети, гнітили письменника й змушували шукати альтернативи. Основною причиною такої ситуації вважається те, що Кроненберг бажав бачити у виданні

якомога більше агітативних матеріалів про необхідність капіталістичного порядку в суспільстві, зокрема на селі. Та й занадто «вільнолюбські погляди» самого Крашевського не сподобалися б царській владі. І 27 грудня 1862 р. у № 295 він надрукував прощальний лист до читачів, у якому повідомив, що залишає редакцію за власним бажанням.

Внесок Юзефа Крашевського у розвиток газети був хоч і незначним, але вагомим. По-перше, виданню була повернута історична назва. По-друге, зростання кількості передплатників. І, по-третє, те, що ще не було згадано, – саме завдяки Крашевському у газеті з'явився розділ, присвячений літературі.

«Європейський огляд», «Гуманітарний огляд» (1862–1863 рр.)

У 1862 р. Юзеф Крашевський створює літературно-науковий вісник «Європейський огляд». Часопис проіснував недовго, але його основна заслуга полягає у тому, що там чи не вперше польською було надруковано повість «Бабуся» Божени Немцовой – відомої чеської письменниці, основоположниці сучасної чеської прози. Також було заявлено, що у журналі планується цілий розділ, присвячений перекладам з чеської мови. «Гуманітарний огляд», який випускався у 1862–1863 рр., можна охарактеризувати як площадку для наукових досліджень Крашевського.

Видавнича діяльність у Львові та Дрездені (1865–1873 рр.)

Через політичні погляди письменник був змушений у 1863 р. емігрувати до Дрездена. Але припиняти випуск нових видань Ю. Крашевський не збирався. У 1865 р. йому зі Львова від Станіслава Завадського надійшла пропозиція увійти до редколегії часопису «Nasło» («Гасло»). Письменник погодився, але не отримав дозволу на проживання у Львові. Займатися журналом у Дрездені не було змоги, адже впливу митець на друк матеріалів не здійснював ніякого. Склалася наступна ситуація: Крашевському пропонують стати членом редколегії видання «Гасло», але царський уряд не дає дозволу на проживання у Львові. Співпраця на відстані не вдається, адже редколегія висуває консервативні погляди на суспільне життя, тоді як сам Крашевський категорично проти й вимагає лібералізму. Редакцію це мало цікавить, адже їм потрібно лише ім'я знаменитого митця, щоб приваблювати читачів. Знову виникає конфліктна ситуація. Але журнал через півроку закривається.

У 1866–1870 рр. Ю. Крашевський випускає щорічний альманах «Rachunki» («Підсумки»). Окрилений успіхом, він у 1868 р. купує типографське підприємство, а вже в лютому 1869 р. урочисто відкриває друкарню в Дрездені. Там митець планує випускати видання, які б популяризували польську історію та літературу. Вже на власному підприємстві він видав 6

номерів неперіодичного часопису «Omnibus». Як зазначають Т. Сенькевич та О. Кивака там же вийшла й «Польська програма»: «...важливий публіцистичний документ, в якому відображені політичні, економічні та суспільні погляди письменника. В цьому документі виражена ідея народної солідарності, “органічної праці” на благо нації. Крашевський відстоює права пригнічених класів і народів – білорусів, українців, євреїв. На його думку, всі класи і соціальні групи є однаково цінними для суспільства, тому він не сприймає класову нерівність і відмовляється від привілеїв шляхти, до якої за походженням належав і сам» [6, с. 136].

У 1871 р. Крашевський продає друкарню. Випущені видання не окупилися, борги постійно зростали, тому, щоб вижити, обладнання довелося продати. За 3 роки функціонування видавництва було випущено 74 найменування видань, частина з яких – здійснена за кошти самого Крашевського. Та відмовлятися від випуску нових письменник не збирався. Ще в 1870 р. він ініціює створення «Політичного, наукового, літературного та художнього щотижневика». За задумом, це мала бути своєрідна платформа для боротьби з консерватизмом, подолання тих вельмож, які придушують свободу інших. Для реалізації такої глобальної ідеї була створена мережа кореспондентів по всьому світу. Та саме видання виявилось нерентабельним і у 1871 р. було закрито.

«1 липня 1871 року він починає працювати в редакції журналу “Краї” (“Країна”), заснованого в Кракові в 1869 році і яке знаходиться в опозиції до консервативного журналу “Czas” (“Час”). У 1873 році Крашевський, розчарований невдачами, вирішив відмовитися від публіцистичної та видавничої діяльності та присвятити себе виключно літературі», – зазначають дослідники Т. Сенькевич та О. Кивака [6, с. 136]. Після того Юзеф Крашевський більше не займався видавничою діяльністю, але продовжував тісно співпрацювати з різними редакціями як письменник та науковець.

Отже, редакційно-видавничу діяльність Юзефа Крашевського умовно можна поділити на 5 етапів на основі хронологічного принципу. Перший період – випуск літературно-наукового часопису «Атенеум» – ознаменувався створенням потужної основи для висвітлення проблем щодо поширення культури польської, української, литовської, білоруської. Другий – допомога Товариству з видання польських книг за зниженими цінами – сприяв підвищенню освітнього рівня Житомирщини. Третій (робота Юзефа Крашевського на посаді редактора «Польської газети») здійснив вплив на розвиток «Gazeta Polska» як одного з тогочасних провідних видань. Четвертий (випуск «Європейського огляду» та «Гуманітарного огляду») має важливе

значення для польської літератури, адже саме номери зазначених вище часописів познайомили польського читача з Божею Немцовой, видатною чеською письменницею. П'ятий етап – видавнича діяльність у Львові та Дрездені – характеризує Юзефа Крашевського як самостійного видавця, а не найманого працівника, розкриває його політичні уподобання, адже у таких умовах ніхто не здійснював на нього вплив, й слугує своєрідним критерієм для визначення стану видавничої справи в ті часи.

Проте спільною ознакою для всіх етапів є наявність випущених різних видань, які нині слугують джерелом для вивчення тогочасної історії.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Арабажин К. Йосиф Игнатий Крашевский / К. Арабажин. — [Електронний ресурс]. — Режим доступа: <http://gatchina3000.ru/brockhaus-and-efron-encyclopedic-dictionary/055/55853.htm>.
2. Гонцалез дель Кастійо А. Юзеф Крашевський у культурному середовищі Житомира / Алла Гонцалез дель Кастійо // Українська полоністика. — 2004. — № 1. — С. 106-113.
3. Єршов В. Польська література Волині доби романтизму : генологія мемуаристичності / Володимир Єршов. — Житомир : Полісся, 2008. — 624 с.
4. Лисов А. Журнал «Атенеум» Ю. Крашевского как источник по истории художественной культуры Белоруссии / А. Г. Лисов // Веснік Віцебскага дзяржаўнага ўніверсітэта. — 1998. — № 2. — С. 66-69.
5. Сейко Н. Польське шкільництво на Волині-Житомирщині у XIX – першій половині XX ст. : монографія / Н. А. Сейко. — Житомир : ЖДПУ, 2002. — 245 с.
6. Сенькевич Т. Юзеф Ігнацій Крашевський : величие таланта и трудолюбия : монографія / Т. В. Сенькевич, Е. Г. Кивака. — Брест : Национальная комиссия Республики Беларусь по делам ЮНЕСКО, 2013. — 145 с.
7. Wanda Roszkowska-Sykałowa Athenaeum, w: Józef Bachórz, Alina Kowalczykowa: Słownik literatury polskiej XIX wieku. Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich — Wydaw., 2002, s. 49.
8. Zofia Lewinówna, Gazeta Polska, w: Literatura polska, przewodnik encyklopedyczny, t. I, Warszawa 1984, s. 293.

Інна Жур

(Житомирський державний університет імені Івана Франка)

**ЧИМ МЕНЕ ЗАХОПИЛА ТВОРЧІСТЬ
ЮЗЕФА КРАШЕВСЬКОГО:
ТАЄМНИЦІ ПОВІСТІ «ХАТА ЗА СЕЛОМ»**

Юзеф Ігнацій Крашевський – відомий дослідник Волині та Полісся XIX ст. Хоча він народився у Варшаві (Польща) 28 липня 1812 року, але проявив велику увагу до української культури, життя і світогляду мешканців Дrevлянських земель. Досить показово, що й до цього часу історики та етнографи користуються його двотомною працею «Спогади про Волинь, Полісся і Литву» як джерелом цінної інформації про спосіб життя наших предків, його особливості кілька століть тому.

Проте зацікавлює й те, що Юзеф Крашевський – уславлений польський письменник, публіцист, художник, а не лише автор книг з історії та етнографії. Митець – «неперевершена епоха волинської літератури та культури середини XIX ст.» [2, с. 271]. (Він відомий також під такими псевдонімами: Клеофос Факундо Пастернак, Богдан Болеславіта, Др. Омега). Його літературна спадщина складає близько 600 томів романів і повістей, поетичних і драматичних творів, а також робіт з історії та етнографії, фольклористики, подорожніх нарисів, публіцистичних та літературно-критичних статей. [5, с. 76]. Цікаво, що літературна творчість Юзефа Крашевського поділяється на три періоди: юнацький (1830-1838), волинсько-варшавський (1838-1868) і дрезденський (з 1868 року). Так, за 1876-1887 рр. він написав 28 романів у 76 томах. В основному польський митець писав у жанрі повістей з християнського і сільського життя, історичні романи, романи злободенної соціально-проблематичної тематики і, навіть, вірші та казки. Найвідомішими його творами з них стали, передусім, історичні поеми: «Божий гнів», «Болеславці», «Боротьба за Краків (При королі Локотку)», «Гетьманські гріхи», «Граф Брюль», «Єрмола», «Два світи» та ін. Уславили митця й твори класичної прози: «Уляна», «Щоденник Серафіни», «Інфанта (Анна Ягеллонка)», «Давнє мовчання» та ін.

Відомі цікаві факти про життя і творчість цієї непересічної людини. «Життя та творчість генія польської літератури тісно пов'язана з Волинню, починаючи з 1834 р., в якому власне житомирський період охоплював вересень 1853-го по червень 1860 р. Письменник був керівником Волинського статистичного комітету, куратором чоловічої гімназії, художнім директором губернського театру, головою Волинського товариства доброчинності та губернського дворянського клубу. Тут було написано близько сотні художніх

творів, декілька сотень публіцистичних», – як наголошує відомий український краєзнавець Володимир Єршов [2, с. 271].

Вперше на Волинь Юзеф Ігнацій Крашевський приїхав у березні 1834 року. Згодом він переїхав до Житомира. Цікаво, що початок перебування Крашевського в Житомирі не був вдалим. Письменника з європейським корінням це місто гнітило. «Житомир мені... на самому краю світа здається...», – написав із сумом він до матері [4, с. 249]. Але поява у цьому місті Крашевського, на той час вже відомого польського письменника, привернула до себе значну увагу містян і не лише їх. Як вже згадувалося, згодом його обрали на посаду куратора Житомирської гімназії. Він опікувався бібліотечним фондом, розвивав театр, допомагав бідним та сиротам. І на Волині Юзеф Крашевський прожив більше двадцяти років. Тут він написав, як видається, свої найкращі твори – «Історія кілка в тині», «Остап Бондарчук», «Хата за селом», «Два світи», «Уляна».

Ось, що стосується творчості Юзефа Крашевського, то мені найбільше до душі припала його творчість саме волинсько-варшавського періоду. А найбільше запам'яталася така його повість, як «Хата за селом». Цікаво, що майже всі герої-селяни повістей Крашевського – українці; в основу творів, як правило, покладені справжні події з життя українського селянства. Це незвична особливість цього твору.

Саме українські селяни в повістях Юзефа Крашевського були, як справедливо відзначив ще відомий український письменник, публіцист і філософ Іван Франко в статті «Польський селянин в освітленні польської літератури», першими, глибоко народними селянськими героями в письменстві Польщі [8, с. 67]. Про це свідчить і повість «Chata za wsią», що з польської перекладається, як «Хата за селом», яка з'явилася в 1854-1855 рр. Повість ця, найбільша за розміром і кількістю дійових осіб, здобула загальноєвропейське визнання і неминущу популярність. Це пояснюється, як видається, не тільки певною екзотикою самого тла, барвистістю й соковитістю описів персонажів і сцен в сюжеті, цікавим й динамічним розвитком фабули, а передусім великою пізнавальною цінністю твору, оскільки в ньому широко окреслено панораму тогочасного українського села, із багатьма притаманними йому рисами соціального, етнографічно-побутового й морально-етичного зрізів й характеру повсякденного життя людей в XIX ст. [6, с. 310]. (На жаль, не кожному українцеві відоме ім'я цього видатного прозаїка, чого не скажеш про створенні за його книжками фільми, яких було чимало. З ними міг ознайомитися й український глядач).

Повість «Chata za wsią» привернула увагу мешканці України з моменту «виходу в світ». Цей художньо-літературний твір переклав колись Михайло

Старицький сценічною мовою у далекому 1854 році, а переклад з польської мови на українську зробила Поліна Погребна у видавництві художньої літератури «Дніпро» (м. Київ) у 1967 році. (Серія: «Бібліотека світової класики», книга у собі містила 316 сторінок) [1, с. 360].

Найбільше здивувало при читанні вказаного твору, що проживши досить недовгий час у Житомирі, польський письменник зміг, однак, так влучно й копітко описати життя простих селян і панства, ще не склало для нього великої складності (хоча він й не був уродженцем цього краю). У даній повісті Юзефа Крашевського зустрічаємо чимало описів з натури волинських, подільських і поліських краєвидів. Деякі описи настільки докладні, що в них дослідники впізнають топографію конкретних місцевостей. Так, зокрема, Михайлом Старицьким встановлено, що дія повісті «Хата за селом» розгортається в околицях сіл Городок і Губин. З Городка був й прототип одного з головних персонажів твору Тумрія – це коваль Пенцак, циган з походження, хата якого стояла одиноко на краю села [7, с.752]. Мене вразило те, що Юзеф Крашевський не побоявся взятися за написання такого складного твору, опрацювання непростого матеріалу про життя людей.

Вважається, що ця повість є одним з найбільших творчих здобутків письменника, за розміром так і за кількістю дійових осіб. Не може не дивувати й те, що письменник з європейським корінням почав цікавитися життям і побутом простих українських селян. (Адже, як хочеться наголосити, в основному улюблені його жанри – повісті християнського і сільського життя). Його описи побуту, характерів, способу життя, життєві колізії вражають деталізацією й точністю. Однак кожний герой і сцена повісті мала свій прототип, тобто людину, з якої було ніби списано образ і реальну подію, що відбувалася у житті самого письменника та його героїв.

Проте найбільше мені зацікавив сам факт створення цієї повісті. Яким чином вона створювалася? Написання цієї літературно-художньої праці було сплановане наперед чи ідея прийшла під час спостерегання за життям корінних селян нашого краю? Що стало поштовхом для створення цього шедевр? Не можна не наголосити на тому, що коли читала цей літературно-художній твір, захопив сам процес читання. (Просто, якщо мене літературний твір не захопить, не зворушить своїми життєвими колізіями, то не продовжу його читати, а залишу на тому моменті, де стало вже сумно й, відтак, не цікаво). Коли прочитала повість «Хата за селом», то уявила себе на місці подій, описаних у ній. Спочатку, неначе, просто спостерігала за розвитком подій, а згодом – фантазія почала брати невід’ємну участь у повісті, як то так, неначе, було написано автором.

Несподіваний сюжет настільки сильно захопив у читанні, що просто перестала помічати швидкий плин часу та віддавати данину розумінню: де реальність, а де світ повісті, просто зачитуєшся і забуваєш про реальне життя, яке оточує. Тому скажу відверто, що ні хвилини потраченого на читання цієї інтригуючої повісті часу не жалію, а лише хочу продовжити зустріч у майбутньому із творами такого непересічного письменника, яким є Юзеф Крашевський. (Просто дуже часто трапляється так, що світ книги дає можливість помріяти і задуматися над тим життям, що ми маємо, а в деяких епізодах дає й підказки та поради, як діяти в тих чи інших життєвих ситуаціях). Єдине, що залишилося, все ж таки, загадкою, як польський письменник зміг так чітко описати топографію конкретних місцевостей і точно зобразити образи простих селян. Але можливо причина проста – це погляд очевидця, тому й не дивно: всі епізоди та ситуації взято з особистого життя автора і реальних подій жителів села.

Тому особисто для мене його творчий доробок дав певний поштовх для подальшого розвитку, морального вдосконалення, а ще він викликав непереборне бажання подорожувати, вивчати світ у його різноманітності. Мені захотілося більш поглиблено досліджувати роботи Юзефа Крашевського та спробувати зробити опис свого села (я народилася на Волині, на Звягільщині). Відтак думаю, що в скорому майбутньому цим й займуся, а поки що тільки роблю перші кроки у цій роботі і приділяю велику увагу нарисам, що дадуть мені змогу продумати всі деталі моєї майбутньої роботи. Навряд чи, мене зрозуміють не ознайомлені з творами такого непересічного «співця Волині» – Юзефа Ігнація Крашевського, чи ж ті, хто не знає, ким була така талановита людина, але щиро надіюся, що це стане для них поштовхом, щоб все-таки зібрати свою «волю в кулак» і перечитати хоча б основні праця цього чудового митця. Повість «Хата за селом» – це інтригуючий і водночас високоморальний твір, який має не тільки величне культурне значення, а й історичну та пізнавальну цінність [6, с. 314].

Не менш цікавими для мене стали й інші його твори, що стосуються історії мого рідного краю. Треба наголосити, що особливо багатими на краєзнавчий матеріал є такі праці Юзефа Крашевського: праця «Спогади Полісся, Волині та Литви», що була видана у 1840 році та «Волинські вечори», що були надруковані у 1859 році. (Ці видання були видані польською мовою). В них письменник залишив цікаві спостереження про побут і господарювання недовірливих до чужинців волинян та поліщуків, про ріки й озера такого чарівного краю як Волинь (Стир, Горинь, Оконськ, Люб'язь), його міста, невеликі містечка й мальовничі села (Луцьк, Дубно, Остріг, Олика, Городок, Чорторийськ, Княгинінок, Жидичін, Ківерці, Забороль і інші).

А ще необхідно зазначити, що у Волинському краєзнавстві Юзеф Ігнацій Крашевський теж залишив яскравий і непересічний внесок. Перебуваючи на Волині, Крашевський написав цикл творів про історію часів уславлених князів Великого Міндовга і Вітовта – працю «Анафеляс», що була опублікована протягом 1840-1846 рр. Таким чином, написанням історичних книг, розповідей уславлених письменник, як видається, хотів поділитися тим, що побачив сам в Древлянських землях, а також й тим, що не мають змоги споглядати інші – мешканці далеких країн. Він хотів познайомити людей з мальовничими українськими краєвидами, з історією й культурою різних народів, а може й передати, хто ж те знає, свої знання наступному поколінню, щоб воно знало, як колись жили їх предки або ж сусіди – загадкові волиняни-поліщуки. Як видається, дуже складно знайти письменників, які б цікавилися так прискіпливо й пильно життям та побутом простого українського селянства, адже не кожна людина, яка звикла перебувати у розкоші як представник правлячої еліти, зацікавиться оточенням простого українського люду. Можливо, саме це й змушувало Юзефа Крашевського так копітко вивчати наш дивовижний край і його людей. Тому в його творах так копітко й захоплююче змальовано складні історичні колізії та здійснено детальні описи місцевостей, на яких він колись проживав чи просто був поруч. Так, на думку істориків, Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки плідною була його наукова праця на Волині, особливо в царині історії та старожитностей, краєзнавства, етнографії [1, с. 362]. Адже по ньому залишилися, як спадок наступним покоління, зібрання документів та речових джерел до історії Волині, замальовки пам'яток архітектури, а ще Юзеф Крашевський уславився своїми спробами запобігти руйнуванню старовинних замків, палаців, храмів, творів культового мистецтва і т.п. Показовим видається й той факт, що таку працю відомий письменник вважав своїм патріотичним обов'язком.

Отже, на той час Юзеф Крашевський був одним з тих непересічних особистостей, хто своїми працями приносив для сучасників краще пізнання Древлянського краю, подорожуючи і вникаючи в усе те, що відбувається навколо, став «співцем краси» цих земель і водночас мудрим спостерігачем соціально-культурних колізій тогочасного життя широких верств населення цих земель. Тому він й посідає чільне місце серед діячів культури, що були небайдужими до долі Волині й Полісся.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Волинський музейний вісник : Наук. зб. : Вип. 6. / Упоряд. А. Силук ; Упр-ня культури Волин. ОДА ; Волин. краєзн. музей ; каф. документознавства і музейн. справи СНУ ім. Лесі Українки. – Луцьк, 2014. – 362 с.

2. Єршов В. О. Польська література Волині доби романтизму : генотипія мемуаристичності / Володимир Єршов. — Житомир : Полісся, 2008. — 624 с.
3. Жур І. П. Історія говорить / Інна Жур // Час Полісся : [газета]. — 2017. — 30 листопада.
4. Кастійо дель Алла Гонцалез. Юзеф Крашевський у культурному середовищі Житомира / Алла Гонцалез дель Кастійо // Українська полоністика. — 2004. — Вип. 1. Педагогічні дослідження. — [Електронний ресурс]: http://eprints.zu.edu.ua/3617/1/Alla_Honzles_del_Kastijo.pdf.
5. Кирчів Р. Ф. Юзеф Крашевський і Україна // Радянське літературознавство. — 1968. — № 8. — С. 75-85.
6. Крашевський Ю. І. Хата за селом : повість / Ю. І. Крашевський. — К. : Дніпро, 1967. — 315 с. — (Б-ка світової класики).
7. Старицький М. П. Твори у восьми томах. — К. : Дніпро, 1965. — Т.8. — 752 с.
8. Франко І. Я. Польський селянин в освітленні польської літератури // Збір. творів у 50-и томах. — К., 1980. — Т. 27. — С. 66-94.

Володимир Штернов

(Житомирський державний університет імені Івана Франка)

**ЩОДЕННИК СЕРАФІНИ,
АБО СПЕЦИФІКА ХУДОЖНЬОЇ РЕАЛЬНОСТІ
ЮЗЕФА КРАШЕВСЬКОГО**

Чи не усі ми читали казки про баронес, графинь, графів, княжичів та інших представників буржуазного світу? Неймовірна краса, пишні плаття, суворі фраки, бали, кохання, страждання, інтриги – вся ця круговерть емоцій та подій захоплювала і заманювала в цей «вищий» світ, змушуючи зітхаючи заздрити. Таке було, якщо не у всіх, то у більшості. Хіба не хотіли б ми бодай раз потрапити у такий світ? Бути представником тогочасної культурної «еліти»? Але не варто дивитись на цей світ крізь «рожеву призму». Воно не варте наших мрій. Чимало письменників та поетів класики у своїх творах засуджували тогочасне життя аристократів, буржуа або міщан. Все те райдужне і жадане виявлялось проблематичним, болючим і навіть безглуздим. Буржуа, аристократи змальовувалися письменниками минулих століть як люди із своєрідними життєвими цінностями, моральними ідеалами, світоглядними орієнтаціями. І знаєте що? Це дійсно так. Навіть сьогодні мало що змінилося, як не дивно. Чимало сучасних багатих людей вважають гроші та матеріальні цінності найголовнішою рушійною силою в житті. Для них кохання, доброта, навіть людяність приходить, так би мовити, із грошима. Меркантилізм – це ніби основа сучасного світу в уявленнях багатьох людей. Проте окрім егоїзму, для якого таким принагідним видається меркантилізм, існує й протилежний вимір людської ціннісної орієнтації в світі та морально-світоглядної позиції в стосунках – альтруїзм. Одним із його носіїв та водночас «співцем-проповідником» був Юзеф Ігнацій Крашевський – видатний митець XIX ст.

Він був непересічною особистістю не тільки в культурі тогочасної Польщі, але й України: «Ю. І. Крашевський – видатний польський та український громадський і політичний діяч, найплідніший в історії польської літератури письменник, літературний критик, історик, етнограф, фольклорист, публіцист, філософ, художник, гравер, видавець. Він належить до тих видатних постатей, творча спадщина яких з часом не втрачає свого значення для забезпечення успішного гармонійного розвитку суспільства. Його спосіб життя і творчий шлях є зразком для формування культурного про шарку суспільства, науковців та інтелігенції. Протягом усього життя він намагався опанувати культуру спадщину віків і передати її наступним поколінням» [4,

с. 9]. Такі теплі слова висловив Богдан Колосок – учасник XLIII Волинської обласної наукової історико-краєзнавчої конференції, присвяченої 200-річчю від дня народження, 125-річчю переїзду на Волинь й 125-річчю від дня смерті Юзефа Ігнація Крашевського. На тій ж конференції Богдан Зек висловив таке бачення особистості письменника, вказавши, що Юзефу Крашевському – видатному поляку XIX ст. присвячені цілі серії фундаментальних наукових досліджень. Однак його постать продовжує привертати до себе увагу в середовищі авторитетних вчених, і поясненням цього може бути сама особа Крашевського, а вірніше її неосяжна багатогранність, оскільки він водночас був письменником, поетом, істориком, археологом, художником, громадським діячем і поміщиком. Більше того, Крашевський, будучи демократом за своїми поглядами, мав власні пропозиції щодо вирішення селянського питання. (Тому його судження зазнали критики з боку шляхти, через що Крашевський і змушений був залишити Волинь [7, с. 7; 8, с. 77]). «Відтак стає зрозуміло, що комплексно осягнути усі аспекти творчості визнаного генія польського народу доволі проблематично. Тому дослідження присвячені письменнику продовжують зберігати свою актуальність» [4, с. 85], – наголошує Богдан Зек.

Юзеф Крашевський – один із авторів, для якого важливо розкрити мотивацію вчинків героїв своїх літературно-художніх творів, звернувши копітку увагу на морально-етичні засади людського життя. Це геній, який залишив у спадок велику кількість історичної та світської прози, в якій так яскраво змальовано світ людини XIX століття. Як стверджує В. Єршов, вони є ніби зразком «генотипії мемуаристичності» [2]. На відміну від Федора Достоевського (роман «Ігрок», російською мовою) [1] чи Льва Толстого (роман «Война и мир», російською мовою) [5; 6], чиї твори складні у читанні, торкаються часто-густо морально-етичної проблематики та комплексні за структурою, наповнені неначе «сірістю буднів» й апатією, твори Юзефа Крашевського читаються легко й невимушено, як хочемо наголосити. Проте вони не мають й такої простоти та незграбності, як велика кількість «прочитав-забув» романів сучасної белетристики, які здатні залишити після себе своєрідний «огидний післясмак». Літературний спадок Крашевського не є складними у читанні, але має, як видається, вражаючі сенсові навантаження, важливі й актуальні для сучасника.

Із його творчістю ознайомився нещодавно, але вона захопила неймовірно швидко. Обираючи навмання твір, не думав, що Юзеф Ігнацій Крашевський через роман «Щоденник Серафіни» зіграє, так би мовити, неймовірну мелодію на «струнах» моєї душі. Цей літературно-художній твір підкуповує психологізмом в розкритті внутрішнього життя персонажів й динамікою

сюжету. Події твору відбувається в Галичині. Крізь сторінки автор розповідає про життя тогочасного аристократичного світу. Але не виставляє на показ лише звичний позитив: любовні лінії, можливості багатства та інтриги. Він ніби відкриває нам – людям іншої епохи й іншого життя – очі на тогочасні реалії, на життя, яким воно було в його добу. Його роман – це своєрідна «художня документалістика» епохи, однак вона є актуальною й сьогодні.

Головною героїнею виступає молоденька дівчина, років вісімнадцяти, Серафіна. Події описуються у вигляді щоденника, який із перших сторінок вона обіцяє вести. Серафіна – дитина, яка народилася в заможній родині, виховувалася представниками аристократичного світу, зростала серед таких самих людей, як вона. Лицемірство, гординя, марнославство, жага до багатств, небажання працювати, маніпулювання іншими – це далеко не весь список недоліків героїні. Кохання їй вважалось чимось непотрібним та смішним. Для Серафіни уся пристрасть кохання зводилась до невеличкої інтрижки, звичайної жіночої забаганки. (На жаль, тоді це вважалось нормальним явищем). Жінки її кола були, неначе, світськими ляльками. Веселитися, показувати себе з найкращої сторони, бути бажаною гостею в усіх будинках ставилося ледь не за мету існування. Навіть важко уявити теперішній людині, що хтось може мати таку фантомну мету в житті. Але більшість сучасників польського письменника таке, мабуть, влаштовувало.

Юзеф Крашевський піднімає чимало моральних питань у цьому творі. Сам він був справжнім ідеалістом щодо людських цінностей, як видається. За усі гріхи та слова, порушення заповідей кохання, за зраду людських цінностей, він жорстоко вчить героїв роману. Шлях, накреслений автором, сюжетна канва карає Серафіну та змушує засвоїти нелегкі життєві уроки.

Перше питання – жага до грошей. Боязнь бідності, марнотратство та небажання працювати нав'язували Серафіні з дитинства батьками. «Ти маєш сяяти у вищому світі» – говорили вони їй. Відтак, наведемо декілька уривків із твору. Вони яскраво описують і пояснюють ставлення Серафіни щодо грошей:

«Через саму думку про бідність мене охоплює тремтіння! Що може бути жахливіше старої, немодної сукні, невідповідного суспільства, повенірянь і необхідності працювати! Я багато разів чула від мамі, що вона скоріше помре, ніж відмовиться від звичного способу життя. Ні, сім'ї, подібні до нашої, не можуть впасти в бідність, - це просто неймовірно!» [3, с. 250].

Життя обернулось так, що матеріальний стан її сім'ї погіршувався із розвитком сюжету, за задумом Юзефа Крашевського. Батько і мати витрачали намарне гроші, взагалі на задумуючись, як вони заробляються. Борги сім'ї

зростають, а гроші зникають. Жити на широку ногу вже не вдається, хоча матері головної герої на це байдуже. Вона всіляко видурює гроші із знайомого графа, випрошує у рідного брата. Сумно те, що Серафіна із таким страхом говорить про бідність, але вона навіть не має реального уявлення, що воно таке. Вона, напевно, ніколи не спілкувалася із простими людьми та не вивчала їх побут, судячи із наступного уривку:

«Так, ми живемо дуже скромно. На стайні всього-на-всього шістка коней для виїзду і чотири для верхової їзди. Камердинер один, і той старий і на вигляд непоказний, і два лакея.

Меблі шість років вже не оновлювалася. Мама на всьому економить і в останній свій приїзд до Львова купила собі тільки чотири сукні та мереживну накидку...» [3, с. 250].

Тому для покращення матеріального стану батьки Серафіни намагаються одружити її на «вдалій партії». Ось тут порушується письменником й питання друге – зрада заповідей кохання. Для головної героїні кохання постає чимось відразним, непотрібним. Тривалий час, хоч лише підозрюючи це, вона була закохана у австрійського емігранта, який налаштував їм земельне хазяйство. Мати Серафіни розуміла, що це взаємно, і всіляко натякала доньці про недопустимість цих відносин. Наслухавшись розповідей про непотрібність «близькості душ» від матері та начитавшись різних нещасливих любовних романів, Серафіна вирішує для себе, що шлюб має бути лише за розрахунком. Вона обирає між старим генералом та молодим недоумкуватим багатієм калікою:

«Старий чоловік, звичайно, теж не подарунок долі, але старість – його печаль, а не моя. Яке мені діло до цього? Він представить мене до двору, введе у вищий світ, і переді мною відкриється гідне поприще. Це того варте! А ідіот, якого доведеться ховати від сторонніх очей, поки він не відправиться на той світ...» [3, с. 274].

Мені було огидно і водночас прикро подібне прочитати, а хіба ні? Дівчина у вісімнадцять років думає про одруження так меркантильно, зовсім не спираючись на «поклик серця». (Дивно, але в свої вісімнадцять також вважав кохання непотрібним, що воно здатне лише приносити біль і більше нічого. На щастя, мій урок виявився набагато людянішим, ніж жорстокий урок від Крашевського його Серафімі). Вона вийшла за каліку мільйонера. За один рік він змучив її морально своїм деспотичним характером і хворими витівками. Грошей витрачати дарма не давав. Він прислуховувався до свого слуги Яна більше, ніж до дружини, взагалі тримаючи її за ніщо. Відтак початковий план про маніпулювання багатим Оскаром (а саме так звати її

чоловіка) у героїні роману Крашевського провалився. Життя покарало її за таке відношення до одруження, життя стає нестерпним й втрачає сенс. Їй доводиться проходити через багато що, навіть через народження сина, якого спочатку вона не хотіла. Але Стась повертає їй сенс життя. Він її промінь серед пітьми. Помираючий чоловік перестає бути їй огидним. Вона починає його навіть жаліти. Після його смерті, однак, помирає і Стась.

Не знаю чому так жорстоко обернулася доля для цієї людини. Навіть не знаю чи є цей момент доцільним, за задумом автора. Він нічого не вчить, як видається, але описаний дуже болюче. Письменник, як видатний «майстер слова», у цю мить так сильно натягнув мої «душевні струни», що ледь стримувався, поглядаючи на екран електронної книги.

Надалі життя Серафіни владналось. Вона довірилася батьку. Живе як світська левиця, стає популярною. Але й досі сама не наважується взяти власне життя у руки. За настановою батька вона знову виходить заміж за старого генерала. Батько просто продає доньку за сан та гульдени. Новий чоловік виявляється шахраєм, азартним гравцем та взагалі одружився на ній лише через гроші й діаманти, що залишились від її попереднього чоловіка. Отже, люди, які оточують героїню, завжди впливають на її життя, вона інфантильна, а не просто егоїстична. Вона слухалася їх, хоча й мала багато сумнів щодо їхніх слів та порад. Це приклад інфантильності у поведінці, а не альтруїзму. Протягом усього роману Серафіна бореться сама с собою, страждає та витримує тяжкі удари долі, але нічому не вчиться. І врешті-решт стає нещасною, бідною людиною.

Серед усього цього мороку де, здається, усе котиться у пітьму, окрім представлених автором негативних персонажів є також і позитивні. Так, дядько Серафіни ніколи не полюбляв марнотратних та самозакоханих аристократів і буржуа. Він був простою й чесною людиною, що зробила свій статок самостійно і примножує свої статки. Його через манери і відкритість називали навіть диваком серед аристократів. Тобто, його можна розглядати носієм волонтаризму. Проте він завжди готовий допомогти рідним, але будувати їх життя за них самих – ніколи. Скільки би його сестра не випрошувала в нього гроші на життя з широкої ноги, він просто відповідав, що потрібно скоротити витрати. Але коли Серафіні батьки нав'язували «вдалі» партії ось що сказав їй дядько:

«Послухай, Серафіно, і спробуй мене зрозуміти, - продовжував він, – я хочу, щоб ти була щаслива. І працюю заради тебе. Те, що ти успадкуєш від мене і від матері, забезпечить тобі незалежне становище. Тому не зазіхай на багатство, а шукай хорошу людину. Не квапся виходити заміж. Моя тобі порада: вибирай собі чоловіка чесного, працюючого і скромного, а бідність – не порок. Нехай це

залишисться між нами ... Але знай, на мене ти завжди можеш розраховувати, – додав він і вдарив себе кулаком в груди» [3, с. 278].

Він не є, відтак, егоїстом, це натура, схильна до альтруїзму. (На погляд Юзефа Крашевського, такий моральний принцип є більш виправданим, коли звернутися до аналізу сторінок його роману). І Адель – повна протилежність іншим аристократичним дамам. Подруга Серафіни бачить щастя у коханні. Вона ледь-ледь збирає гроші із чоловіком, щоб оплатити житло, але почувається щасливою. Полюбляє героїня малювати, працювати та вчитись. Гроші далеко не головне для неї. Ось що Адель відповіла Серафіні, коли остання розповіла про свій «нелегкий» вибір між генералом та калікою:

«У моєму розумінні, – помовчавши, сказала Адель, – шлюб – це союз двох люблячих сердець, який ґрунтується на прихильності і взаємній повазі» [3, с. 295].

В наступному уривку в листі розповідається про життя Адель після одруження:

«Отримала лист від Аделі. З часу нашого знайомства в Карлсбаді ми з нею зрідка листуємося. Вона вийшла заміж, причому по кохання, і дуже щаслива. У чоловіка її немає статку, і вони удвох ледве нашкребли гроші на оренду якогось маєтку. Але вона пише: їй так добре, що краще не буває, і їй нічого більше не треба. З милим рай у курені! Як була, так і залишилася ідеалісткою» [3, с. 337].

Адель чимало разів осуджувала вибір Серафіни, радила не поспішати «бігти за грошима», а робити правильно свій вибір в життєвих колізіях. (Можна навіть сказати, що Адель є втіленням того, у що вірив сам автор роману, того яким має бути істинне ставлення людини до світу, до справжніх багатств людського серця).

Як бачимо, пан Крашевський в доволі невеликому романі підняв чимало питань морального вибору людини і його наслідків, сенсу житті та щастя, які варто обговорювати, на які варто звернути увагу. Він дійсно вірив у традиційні моральні цінності та їх позитивне значення для людського життя. Він вважав їх спасінням проти зла у реальному світі: кожний із нас сам творить своє щастя. Воно не має залежати не від кого окрім нас. Порядність, працьовитість, любов, любляча сім'я – ось що насправді важливо. Серафіна порушила ці заповіді через надмірний егоїзм, з одного боку, й інфантилізм, з іншого, тому життя їй неначе відплатило за наругу над моральними цінностями: вона почала карати себе і вчитись над своїми помилками занадто пізно. Цим твором Юзеф Крашевський попереджає нас, як видається, ніколи не зраджувати моральних цінностей і вірити в людяність, не втрачаючи віри в доброту, любов й милосердя. І себе письменник розкриває гуманістом, що вірить в цінність оптимізму й альтруїзму в стосунках із людьми.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Достоевский Ф. М. Собр. сочинений в 15-ти томах / Ф. М. Достоевский. — Л. : Наука, Ленингр. отделение, 1989. — Т. 4. — 783 с.
2. Єршов В. О. Польська література Волині доби романтизму : генотипія мемуаристичності / Володимир Єршов. — Житомир: Полісся, 2008. — 624 с.
3. Крашевський Ю. И. Дневник Серафины / Юзеф Игнаций Крашевский. — М. : Художественная литература, 1987. — 590 с.
4. Минуле і сучасне Волині та Полісся. Юзеф Ігнацій Крашевський і Волинь. Науковий збірник. Випуск 43 // Матеріали ХІІІ Волинської обласної наукової історико-краєзнавчої конференції, присвяченої 200-річчю від дня народження, 125-річчю переїзду на Волинь та 125-річчю від дня смерті відомого польського письменника Юзефа Ігнація Крашевського, 22 листопада 2012 р., м. Луцьк. — Луцьк : Волинські Старожитності, 2012. — 178 с.
5. Толстой Л. Н. Война и мир. Том 1. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://book-online.com.ua/read.php?book=4956>.
6. Толстой Л. Н. Война и мир. Том 2. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://old.prosv.ru/ebooks/lib/39_Tolstoi_Voina/T_2/index.html.
7. Kraszewski J. I. Brühl. Czasy saskie / J. I. Kraszewski. — Warszawa: Wydawnictwo M. Arcta, 1929. — 122 s.
8. Kraszewski J. I. Stach z Konar. Powieść historyczna z czasów Kazimierza Sprawiedliwego / J. I. Kraszewski. — Warszawa: Wydawnictwo M. Arcta, 1929. — 126 s.

Аліна Брайткрайц

(Житомирський державний університет імені Івана Франка)

NIE JEST GODZIEN SPRAWOWANIA WŁADZY TEN, KTO TEJ WŁADZY NADUŻYWA

«Nie jest godzien sprawowania władzy ten, kto tej władzy nadużywa» або українською мовою «Не гідний влади той, хто цією владою зловживає» – не даремно було озвучено цей вислів мовою оригіналу, адже він досить виразно характеризує роман «Прадавня легенда» знаменитого польського письменника XIX століття Юзефа Ігнація Крашевського. Попри давність подій, описаних художньою фантазією митця, останній проявляє інтуїцію стосовно мотивації вчинків багатьох владарів. Він порушує питання про межі дозволеного у людських вчинках й намагається, ніби, віднайти «червону лінію», через котру не варто переступати нікому, щоб не втратити найдорожче, що маєш. Дилема «егоїзм-альтруїзм» в соціальному бутті – це така важка ноша у повсякденному житті, як важким є, звичайно, й вибір, і ціннісна орієнтація, яка скеровує вчинки й думки кожної людини.

Ігнацій Юзеф Крашевський є відомим польським письменником, життя якого тісно переплітається із Житомиром, оскільки досить значний період часу він провів у цьому красивому місті і багато зробив для нього. Зокрема заснував міську бібліотеку, впорядкував каталог однієї з найвизначніших на Правобережній Україні книгозбірень, яка належала Антонію Урбановському [5]. А ще Юзеф Ігнацій Крашевський описав житомирський край у своїх працях «Рештки життя», «Волинські вечори», «Старопільська любов» [4, с. 372]. Тому можемо, як згадку про таку непересічну людину, побачити будинок у Житомирі та пам'ятну дошку на ньому, бо колись у ньому мешкав Крашевський. Як бачимо, містяни не забули його і вдячні за внесок у культурне життя цього краю з боку видатного польського митця.

Об'єктом нашого дослідження виступив гостросюжетний історичний роман «Прадавня легенда», який був написаний Юзефом Ігнацієм Крашевським в 1876 році. Даний роман опубліковано цього ж року Варшавською книговою компанією, яка була представлена Густавом Гербнером і Августом Робертом Вольфом у Варшаві. (Гербнер і Вольф, навіть, почали видавати цикл історичних романів Юзефа Крашевського задля того, щоб охопити всю польську історію). У 1879 році, ще за життя письменника, було опубліковано вже друге видання роману із ілюстраціями відомого художника Михайла Андріоллі. Проте рукописний варіант роману, на жаль, було знищено за часів

Другої світової війни. Одна тільки перша частина у чернетковому варіанті була збережена в Національній бібліотеці Варшави, заснованої ще у 1928 році. (Цікавим видається, що праця складається із 3 томів і 30 глав [6]).

Основою роману знаменитого польського письменника стала легенда про Попеля та П'яста. Його сюжетним ядром є повалення князівської влади Попелів вільними землеробами кметами та появою династії П'ястів.

Необхідно наголосити, що роман «Прадавня легенда» став популярним не лише у Польщі, а й за її межами. Прикладом виступають переклади та публікації на російську мову. Так, одна із них – це книга: «Старое предание» – М.: Государственное издательство художественной литературы, Букинистического издания, 1956. – 396 с. [3].

Роман друкувався й українською мовою. Зокрема українською мовою він був надрукований як книжкове видання: Крашевський Ю. Прадавня легенда / Юзеф Крашевський. – К. : Веселка, 1989. (Скорочений переклад був зроблений Валентином Струтинським).

Варто вказати, що даний роман викликав до себе увагу не лише письменників різних країн, а й композиторів, режисерів, художників. Наприклад, Альфредом Щепанським, польським письменником XIX століття, у Відні, за сюжетом твору «Прадавня легенда» була написана драма в п'яти актах «*Piast Pierwszy*» («П'яст I») у 1891 році. До того ж, композитор Владислав Желенський створив цікаву оперу «П'яст I» у 1906 році. Як бачимо, не залишив байдужими роман митців (драматургів й композиторів). Крім того, до нього проявлену цікавість й художниками. Наприклад, Михайло Андріоллі, литовський художник, у 1878 році створив ілюстрації до роману. Створив ілюстрації до роману Гавінський, теж визначний художник, у 1909 році [6].

Найбільш відомою з-поміж мистецьких ремінісценцій є екранізація цього роману видатним польським режисером Єжи Гофманом. Він, за романом «Прадавня легенда» Юзефа Крашевського, створив у 2003 році кінофільм «*Stara baśń: Kiedy słońce było bogiem*». (Екранізація перекладена російською мовою під назвою «Старое предание: Когда солнце было богом»). На наш погляд, режисер досить тонко зміг виокремити головну проблему роману Крашевського.

У кінострічці зіграли досвідчені актори, що забезпечило його успіх у сучасного глядача. Це Михайл Жебровський, відомий польський актор, – Зимовіт. (Цікаво, що непересічним наробком є і його роль Яна Кшетуського у фільмі Єжи Гофмана «Вогнем і мечем», а також роль Володислава Грабовського – у фільмі «Варшавська Битва», режисером якого є, знову ж таки, Гофман. А ще запам'ятався Данієль Ольбрічський, відомий польський актор, який зіграв

П'ястуна. Запам'яталися сучасникам й жіночі ролі у виконанні Єви Вісневської, польської акторки, яка зіграла роль Ярухи, і Марини Олександрової, російської акторки, котра втілила образ Дзиви. Привертає увагу, що для головної ролі – князя Попеля – видатним польським кінорежисером було запрошено українського актора, визначного й талановитого Богдана Ступку. Можна сказати, що він цю роль відчув і ніби жив нею, так майстерно зігравши образ прадавнього правителя. (Наголосити хочеться, що досвідом співпраці митця із польськими колегами є й головна роль у фільмі Єжи Гофмана «Вогнем і мечем» – Богдан Хмельницький. Як видається, Богдан Ступка був геніальним і різностороннім актором, адже він міг так вдало й по-різному втілювати образи й позитивних, і негативних персонажів). А цинічну дружину правителя зіграла польська акторка Маргарет Форемняк, тонко розкривши, що під зовнішністю янгола може критись справжній демон, для якого чуже життя нічого не вартує.

Треба вказати, що предметом нашої розвідки є, насамперед, розгляд сюжетної лінії роману «Прадавня легенда» та з'ясування морально-етичних засад і психологічних причин вчинків центральних героїв роману.

Як пам'ятаємо, у романі Юзефа Крашевського головним моментом у сюжеті став опис відносин князя Попеля та землеробів-кметів. Князь Попель пригнічує людей та не терпить непокори, тому жорстоко карає повстанців за її вияви. Ці слова, на наш погляд, може підтвердити думка персонажу із роману, що князь уже намагається поширити свої права на всі землі, він по всіх усюдах полуює і зі своїм вояцтвом робить, що хоче; це лютий чоловік, і потрапити йому до рук – все одно, що в пашу голодному вовкові попасти (так говорить про нього один із головних героїв Віш). За намовою своєї дружини, яка колись була рабинею, правитель навіть убиває двох старших синів, задля того, щоб майбутнім князем став наймолодший улюблений син. Проте княгині не вдається здійснити свій підступний план. Її син-княжич куштує отруєну кашу, котрою покормили челядь аби позбутися «лишніх ротів», і помирає. Закінчується оповідь тим, що як покарання богів, Попеля з'їдають врешті-решт миші, а князем несподівано стає бідний селянин П'яст [2]. Отже, маємо неначе «червоною ниткою» проведене Крашевським міркування: «Не рий яму іншим, бо сам туди втрапиш». Морально-етичні засади – це важливий чинник у людському житті, з ним треба рахуватися навіть владарю.

У цьому творі ми можемо прослідкувати, крім того, й звичай прадавнього населення польських земель. Давні поляни дуже остерігалися нових гостей. Оскільки на їхню думку, вони можуть принести нещастя чи ж наврочити: Тому й старі баби, тремтячи від страху, визирали з-за тину, а через те, що боялись

усього чужого, то рвали траву, а ще вони брали в жменю землю і кидали на вітер, плювали поперед себе, щоб, бува, не пристріли чужинці [2]. (Але й волиняни ХІХ століття, як нащадки літописних древлян чи хорватів, теж досить стримано ставилися до чужинців, із підозрою й острахом, як хочеться наголосити. Відтак можна припустити, що вивчаючи вірування, світогляд і побут мешканців Волині-Полісся, Юзеф Крашевський міг почерпнути ідею про недовірливість прадавніх людей до «нетутешніх», чужинців, так би мовити ксенофобія у «часи літописні»).

Дуже виразно описані пісні польським письменником, які співали люди під час святкування важливого для прадавніх язичників обряду Івана Купала:

Гей, сонечко, око ясної днини,

Світи нам і грій! –

співав старий гусяр.

Хай струмені світла на землю ллються...

Купало, ти світло лий! [2].

Характерними були й описи житла стародавніх полян за часів Попеля-П'яста (як же вони схожі на будиночки багатьох поліщуків, чи не так?), неказистих, з одного боку, але досить органічно вписаних, так би мовити, в екологію краю, з іншої сторони. Тому може прочитати цікавий опис письменника про те, що коли Віш увів гостя до світлиці, то була вона у старій поставленій в зруб і законопаченій мохом старій хаті; хоча вона й здавалася значно вищою за інші будівлі. Проте двері в ній мали високий поріг і, за старим звичаєм, були без замка, бо їх ніколи не замикали. А із сіней інші двері вели у велику світлицю. Долівка в ній була гладенько втрамбована і посипана свіжим зіллям; в глибині був викладений з каменю черінь, на якому ніколи не гаснув вогонь. Проте оселя була курна, на що варто звернути увагу, на наш погляд: дим виходив угору крізь щілини в даху. Відтак у ній стіни, сволоки і всі речі – чорні були від сажі. Оселя була наповнена різними предметами, всі вони мали утилітарне значення, як наголосив у своїй оповідці про тогочасний польський дім письменник: вздовж стін тягнулися прикріплені до стовпчиків лави, в кутку стояв великий стіл, а за ним – діжа для замішування хліба, накрита білим полотном; над нею висіли вже посохлі вінки і жмутки різного зілля; на столі, застеленим вишиваним рушником, лежав окраєць хліба і маленький ніжик; біля дверей на лаві стояло цебро з водою і черпак, а в протилежному кутку виднілись жорна і кілька бодень, завішаних хустям. І така оселя не була із замкненим внутрішнім простом, бо невеличке віконце, яке зачиняли зсередини віконницею, було відчинене і впускало стільки світла, аби можна було одне одного бачити в хаті [2].

Які ж риси характеру кидаються у очі при зустрічі із центральними головними героями? Давайте ж охарактеризуємо, зосередившись спочатку на правителі.

Князь Попель є негативним персонажем твору, оскільки керується лише своїми бажаннями і абсолютно не зважає на потреби своїх підданих (це цинік із суто егоїстичним ставленням до суспільного життя). Він також має слабку «силу волі», адже в усьому і завжди слухає настанову своєї дружини та не здатний чинити їй опір, висловити власну думку, самостійно вирішити певну проблему. Тому у нього можна помітити такі якості: жорстокість, цинізм, хамство, відсутність емпатії. Крім того, в Попеля прослідковується страх бути скинутим зі свого престолу і тому він намагається втримати свій трон силою.

Прослідкувавши за поведінкою князя, можна виявити такі психологічні передумови його дій. Він у глибині душі є невпевненою людиною. У нього не розвинуті лідерські якості і тому дружина керує ним. Тож Попель, швидше за все, має високий рівень тривожності, існує на межі нервового зриву. Це пояснюється, наприклад, кошмарними снами, які він бачить: кругом миші, що бігають за вельможним паном; вони не просто бігають, а нападають і мучать його. Проте його дружина – твереза і холодна натура, яка просто стверджує, що він багато вживає алкоголю. Вона не заспокоює чоловіка, а ніби констатує факт [2]. А ще у нього, як видається, є і агресія до навколишнього світу, тобто інших людей. Свою невпевненість, слабкість він маскує жорстокими вчинками, ненавистю до інших – сильних, сміливих людей.

Показово, що дружина князя прекрасна обличчям, але морально потворна жінка. Вона робить усе можливе, аби досягти своєї мети. Не зупиняють її навіть життя інших людей. Можна сказати, що страждання інших приносять їй задоволення (тобто, маємо вияви садо-мазохістського плану). Вона майстерно маніпулює князем, оскільки знає, що він слабовольна людина. Спостерігаючи за її поведінкою, можна визначити, що вона зосереджена лише на одній проблемі: зробити свого сина майбутнім князем. Ця думка настільки сильна для неї, що абсолютно витісняє усі моральні якості в цієї людини: співпереживання, любов, допомогу іншим. Вона є сильною, вольовою жінкою, адже у княгині зовсім немає помічі, надійного плеча. Ще варто згадати, що вона раніше була рабинею і у неї є досить глибоко виражений страх за своє майбутнє, за майбутнє свого сина. За типом темпераменту вона, більш за все, холерик, адже їй притаманні такі якості як: рішучість, імпульсивність, невірноваженість, бурхливо виражений спектр всіх емоцій [1]. У неї є тільки один жаль – це втрата сина. У кінці твору ми можемо побачити, як гірко вона побивається за ним. У цьому випадку княгиня втратила останню надію, свій сенс життя. (Знову ж таки

маємо морально-етичний підтекст цього роману Юзефа Крашевського: зло й ненависть до інших карається жорстоко долею чи Богом).

Можна ще й стверджувати, що у Попеля та його дружини спостерігається принцип індивідуалізму, або ж навіть волонтаризму. Оскільки вони зосереджені на своїх суб'єктивних бажаннях і керуються лише ними, забуваючи про соціальні та моральні норми, потреби інших людей та ін. Вони роблять все можливе, щоби досягти свого задуму. Їх влада базується на жорстокості та егоїзмі у крайніх виявах.

А хто ж такий П'яст? Мудрий і сильний чоловік, котрому не байдуже майбутнє інших й країни. Він має організаторські здібності, наполегливість, силу духу та витривалість. Проте він не гордиться цим, він просто йде за покликом свого серця і виконує те, що потрібно для люду. Він за типом темпераменту флегматик, адже всі його вчинки, рухи виважені, глибоко обдумані [1]. Він є жвавим, розсудливим, у нього спостерігаються протягом усього твору організаторські здібності та наполегливість. А Віш –мудрий селянин, який щиро уболіває за населення та всяким чином допомагає групі поселення. (У ньому вбачаємо позитивні якості). А щодо Ярухи, дружини Віша, зауважимо наступне. Це мудра людина, яка своїми порадами допомагає людям. Вона є урівноважена, спокійна та мудра жінка. (Як бачимо, за авторським задумом – це теж позитивний персонаж роману). Тобто, Віш, Яруха чи П'яст є колективістами. У них є єдина мета: поновити справедливість у своєму краї та помститися князю та його оточенню за горе, яке він спричинив, убиваючи їхніх близьких, рідних і дорогих людей.

Проте, все ж таки, незважаючи на проблеми, які виникали у них позитивні персонажі твору є оптимістами, оскільки сподіваються на краще майбутнє, вірять, що справедливість переможе і зло буде покаране. (Це, на наш погляд, цікавий лейтмотив даного роману і він важливий для автора літературно-художнього твору).

Однак це не скажеш про князя та його дружину. Вони навпаки є песимістами, адже своїми вчинками, злобою виражають невпевненість у собі, у своєму майбутньому. У глибині душі вони розуміють, що рано чи пізно їхня влада скінчиться і вони будуть покарані за свої діяння. (Ніщо не минає просто так, зло не буває безкарним – так розвивається надалі лейтмотив).

Як бачимо, даний твір Юзефа Крашевського є літературним витвором-шедевром. Події відбуваються тут динамічно, тримаючи читача у напрузі і збуджуючи постійно цікавість. Автор уміло переносить нас у далеку епоху, чітко й достовірно змальовує звичаї, традиції, побут та життя населення давніх

часів. Але не полишає думка, що прототипами у змальовуванні старовинного життя-буття стали мешканці Волині з XIX століття. Тому нам корисно прочитати цей роман, оскільки наш український рід тісно переплітається із польським родом, вони пов'язані історично долею та непростими обставинами з давніх часів. Адже спочатку слов'янське населення було єдиним цілим, а вже потім воно почало формувати різні держави.

Відтак сучасне покоління має прочитати, зрозуміти та аналізувати більш копітку роман Юзефа Крашевського «Прадавня легенда». Адже є такий промовистий вислів: «Хто не знає свого минулого, той не вартий свого майбутнього».

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Ковалев А. Г. Темперамент и характер / А. Г. Ковалев, В. Н. Мясищев // Психология индивидуальных различий. — М. : Изд-во МГУ, 1982. — С. 167–171.
2. Крашевський Ю. І. Прадавня легенда : роман для ст. шк. віку / Юзеф Ігнацій Крашевський ; пер. з пол. В. Струтинського ; передм. В. П. Ведіної ; мал. І. Вишинського. — К. : Веселка, 1989. — 366 с. : іл.
3. Крашевский Ю. Старое придание / Крашевский Юзеф / Пер. Горский И. — М. : Государственное издательство художественной литературы, Букинистические издания, 1956. — 396 с.
4. Пультер С. О. Поліський дивосвіт. Література рідного краю: Житомирщина : [Посібник-хрестоматія у 2-х ч] / Пультер Станіслав Олександрович. — Ч. 2. — Житомир, 2002. — 544 с.
5. Смолій В. А. Енциклопедія історії України / Валерій Смолій. — Т. 5. — К. : Наукова думка, 2008. — 568 с.
6. Kraszewski J. I. Stara baśń / Józef Ignacy Kraszewski. — Warszawa : Ludowa Spółdzielnia Wydawnicza, 1983. — S. 311-312.

Катерина Косякевич

(Житомирський державний університет імені Івана Франка)

ЮЗЕФ ІГНАЦІЙ КРАШЕВСЬКИЙ ЯК МАЙСТЕР РОМАНТИЧНОГО ОПИСУ УКРАЇНСЬКИХ СЕЛЯН ХІХ СТОЛІТТЯ

Народний цикл повістей Юзефа Ігнація Крашевського виник у часи зламу двох періодів – ХІХ і ХХ століть – важливого для розвитку культури, суспільства й цивілізації. В художній, науковій і філософській культурі – це своєрідний період, так би мовити, злам епох романтизму і позитивізму. Риси цих літературних напрямів не могли не позначитися на доробку відомого польського письменника, яким постав Юзеф Крашевський. Ідеї свободи людини, рівності її прав і можливостей, протест проти ієрархічного устрою суспільства чітко простежуються у повістях цього невтомного письменника, що поєднував цінності Просвітництва й романтизму у своїй творчості. Водночас, його повісті мають виразну прагматичну тенденцію. Так, він переймає віру в могутність слова, звідси просвітительський характер його так званих селянських повістей. А ще своїм завданням письменник вважав, скоріш за все, важливим донести книжне слово до селян, тому й обрав таку близьку їм тему – гнітючого життя на селі. Він також прагнув відкрити «таємниці» їхнього світу для інших прошарків тогочасного суспільства. Ідеалізація образу селянина, заглиблення у внутрішній світ такого незвичного героя для тогочасної художньої літератури, звернення до історії і фольклору – все це характерно для так званого волинського циклу його творчості й дає підстави віднести його до пізнього романтизму. Позитивне загалом ставлення Юзефа Крашевського до народу в циклі його «селянських повістей» відіграло важливу роль для розвитку суспільства: до цих творів автор уводить героїв з найнижчих верств суспільства не для того, щоб викликати у читача жалість до них. Навпаки, письменник прагнув показати їхні найкращі риси, рішуче стаючи на захист гідності селянина як людини.

Як видається, він вбачав у селянинові найкращі моральні чесноти, оскільки кожен образ селянина у цього автора сповнений високих моральних якостей, духовності, ніби первісної чистоти і доброти. І для підкреслення цього він протиставляє селян шляхті, часто-густо позбавлений таких моральних принципів й чеснот. Тому близькість до українського народу робить творчість даного письменника цікавою та зрозумілою мешканцям України, викликаючи повагу й шанобу.

Багато дослідників присвятили увагу незвичній тематиці творів Юзефа Ігнація Крашевського, стимулів його творчості і ролі Волині в ній, зокрема В. Василенко [1], В. Єршов [2], Р. Радишевський [4] та ін.

«Основним моїм завданням є ввести до повістей наш власний реальний світ замість традиційних сюжетів, салонних історій, що не несуть жодних ідей, окрім однієї – космополітичної. Своїм завданням я вважаю теж зрівняти права тих верств суспільства, які досі не мали доступу ні до сцени, ні до живопису, ні до музики, переодягнені в шати, скроєні їм кравцем», – каже сам Юзеф Крашевський [5, с. 70]. Так міг стверджувати, на наш погляд, тільки великий гуманіст і високо моральна людина.

Наприклад, події повісті «Остап Бондарчук» розвиваються після війни 1812 року, яка закінчилась руїнами, пожежами, могилами, не однією втраченою надією, не однією болючою втратою. Тут представлено конфлікт двох поколінь, погляди яких на найважливіші питання кардинально відрізняються: на духовний світ людини, його стосунки з суспільством, на його обов'язки щодо себе та своїх ближніх. Головним героєм цього твору є Остап Бондарчук – сирота з нелегкою долею. Однак Юзеф Крашевський наділив свого героя найкращими духовними рисами, що беруть початок у глибинах народної етики, духовності та вікових традицій нашого народу і проходять випробування нелегкими обставинами, в які потрапляє герой. Зокрема на початку твору, автор неначе співпереживає маленькому Остапу: *«В цю хвилину з гущавини дерев вискочив обірваний селянський хлопчик – виснажений, жовтий, блідий, весь в лахмітті, років семи або восьми. Зшити з різних клапчиків сермяга ледь прикривала груди і боки його, ноги були взуті, голова не покрита, а на блідому обличчі, незважаючи на наявність переляку, страждання, слідів хвороби і глибокої бідності, панував вираз невимовної лагідності. Сірі очі були повні сліз, на вузьких, стислих, посинілих губах миготіла вимушена посмішка, посмішка страждальців. Хлопчик був хорошиий, але сумна краса його, була красою засохлих квітів, побитих морозом...» [3].*

Напевно у цьому треба побачити драму героя – розумний, працьовитий, благородний Остап, якого панство називає Євстахієм, протиставляється у повісті так званим обраним з аристократичного середовища, яким начебто від природи дано бути панами, а іншим – підневільними. Кріпацький устрій не дав Остапові можливості розвинути свої творчі нахили, відібрав здоров'я, поховав надії на особисте щастя. Душевна чистота та інтелігентність Остапа викликають до нього палке почуття дочки графа Михайлини. Кохання до молодії аристократки стало апогеем у трагедійному становищі Євстахія. Хоч кохання виявилось взаємним, але Остап прекрасно розумів, що їхній шлюб є нереальним. До того ж Місю кохав його друг Альфред, який був призначений за нареченого ще від народження. Бондарчуку не вистачило мужності боротися за своє щастя, йому заважали статус і покірність приниженої людини. Він

вважав себе невартим шляхетського світу. У розмові з Михайлиною, яка мало не освідчується Остапові в коханні, він заявляє: *«О, це я, це я повинен бути вам вдячним, завжди схилитись перед вами. Ви мене витягнули з багна, дали мені більше ніж життя – почуття й думки, гідні людини. Ні, немає таких слів, щоб усе це висловити. Ніхто не зможе замінити мені вас, бо хто ж із такою ангельською добротою захотів би зблизитись з людиною, яку так жорстоко відштовхнуло суспільство й прирекло на зневагу?»* [3].

Виконавши свій моральний і лікарський обов'язок, а саме: урятувавши графа і своїх кривних від тяжкої хвороби, він непомітно зник з життя друга й коханої. Як бачимо, Остап не зумів боротися за своє почуття. Але герой віднайшов себе, працюючи лікарем і допомагаючи порадами обездоленим селянам: *«Купив шматочок землі, побудувався, як мені хотілося; тепер я спокійний і задоволений своїм становищем. Живу поруч із тими, кого я вважаю своїми братами, хочу бути для них учителем, радником і – в міру можливості – доброчинцем»* [3]. Остап, безсумнівно, – це позитивний персонаж і високоморальна людина в описі польського письменника.

Можна вважати позитивним образом і ще одного з головних героїв твору – Альфреда, племінника графа та товариш Євстахія. (Він був благородним аристократом з гарною осанкою, але в його очах виднілася втома, нестача енергії та виснаження. Ось така незвична характеристика позитивного героя твору). Незважаючи на дружбу з Євстахієм, Альфред зовнішньо все-таки залишався паном в повному сенсі цього слова: одяг його, обходження, нахили були абсолютно панські, він любив задоволення чисто аристократичні: охочий до коней, полювання, розкоші і оточував себе всім вишуканим. Таким чином, у ньому ніби жили дві зовсім різні людини – гордий аристократ, якому все дісталось від багатого роду, а на противагу йому – звичайний селянин, готовий йти по своєму тернистому шляху, допомагаючи іншим. На відміну від селянина Бондарчука, Альфред кидався на все, що його не влаштовувало, як лев, не тямлячи перешкод, з якими повинен був боротися.

Наступним, не менш важливим для розуміння мотивації творчості письменника і світогляду героя є граф. Він був типовим паном, гордим та трішки підступним. Йому подобалось ловити на собі погляди інших людей. Отже, він мав високу самооцінку та з гордістю ніс себе. Для графа головне не те, що Остап українець, а те, що селянин, у цьому корінь його зневаги. Тому до цього селянина, як і до всіх інших кріпаків, він ставиться негативно. (Але освічений Остап для графа більш небезпечний, він розуміє, що це може для нього мати негативні наслідки). Чомусь читаючи твір, мені одразу здалось, що є схожість між Остапом та Гонтою, реальним українським

героєм-повстанцем проти панського свавілля. У цьому випадку зрозуміло чому граф так боїться Остапа, бо за своїми переконаннями він може піти услід Гонти. Але Крашевський не міг, звичайно, зробити з Остапа Бондарчука бунтаря Гонту чи Залізняка. Тому його персонаж Остап, як зокрема й романтичні герої Адама Міцкевича, не здатний очолити народне повстання (хоч, зрозуміло, з інших причин). За сюжетом твору, єдиною утіхою графа була його донька – Михалина, яку звичайно у повсякденні називали Міся. В ній не було вираженого аристократизму, вона більше поводити себе як маленька дитина, яка щось просить і їй догоджають, часто змушено. Отже, героїня має ознаки інфантилізму. Вона любила, навіть, дорікати батьку, що це він її розбалував ще у дитинстві, а це вже ознака зарозумілості й, навіть, цинізму. Але незважаючи на її «дитячість», автор показує як сильно і палко вона вміє кохати. Її навіть мучило безсоння, вона не могла їсти, думаючи тільки про Євстахія. Але доля вирішила зіграти з закоханими злий жарт: вона аристократка по крові, а він лише звичайний селянин. Тому «хеппі енду», звичайно бути не могло.

Цікаво, що для підтримки інтриги автор додає безліч другорядних героїв, які грають свої ролі-нюанси в житті кожного з головних персонажів. Таким є, зокрема, пан Мжоровський, який вкрав у графа скриню з останніми збереженнями чи пані Дерош, яку називають французенкою (вона є подружкою Михалини, яка ділиться з нею найпотаємнішим). Тобто, польський письменник – це майстер слова, наділений вмінням створювати інтригу в творах, з одного боку, а з іншого – він тонкий психолог і знавець людських душ. Але він віддає й данину романтизму, тому маємо певну ідеалізацію позитивних персонажів, як видається.

Отже, Юзеф Крашевський представляє результати своїх внутрішніх пошуків, переконань, змальовуючи поведінку головних персонажів, проте не часто детально аналізує її причин. Цим створюється не тільки інтрига твору, але й своєрідний морально-етичний контекст, за допомогою якого автор намагається донести до читачів свої ідеї та ідеали.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Василенко В. Крашевский в Российской империи 1812-1863-1917. — Poznań, 2002. — S. 148.
2. Єршов В. О. Польська література Волині доби романтизму : генотипія мемуаристичності / Володимир Єршов. — Житомир: Полісся, 2008. — 624 с.
3. Крашевський Ю. І. Остап Бондарчук. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://testlib.meta.ua/book/22138/read/>.
4. Радишевський Р. П. Юзеф Ігнацій Крашевський: діалоги з Україною. — К., 2012. — 160 с.
5. Kraszewski J. I. Powieści ludowe. — Warszawa : Ludowa Spółdzielnia Wydawnicza, 1955. — 615 s.

Наукове видання

Юзеф Крашевський в культурній спадщині України та Польщі

Збірник наукових праць
(за матеріалами міжрегіонального науково-практичного семінару
із міжнародною участю, 20 грудня 2017 року, м. Житомир)

Відповідальна за випуск:

Олена Свінціцька,

кандидат філософських наук, доцент, доцент кафедри видавничої справи,
редагування, основ журналістики та філології Житомирського державного
університету імені Івана Франка

Художнє оформлення *Олена Поліщук*

Технічне оформлення і верстка *Раїса Тверда*

Підписано до друку 27.12.2017

Формат 60х84/16

Ум. друк. арк. 4,65

Наклад 100 прим.

Зам. № 225

Виготовлювач видавничої продукції:

ФОП Гембарський О. П.

вул. Київська, 81, оф. 227

10001, м. Житомир

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЖИТОМИРСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА
Центр естетичної антропології та етнокультурології
Історичний факультет
Кафедра філософії
Навчально-науковий інститут філології та журналістики
Кафедра видавничої справи, редагування, основ журналістики та
філології

ЗЕЛЕНОГУРСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Гуманітарний факультет
Інститут польської філології
Інститут філософії

Юзеф Крашевський в культурній спадщині України та Польщі

ПРОГРАМА
МІЖРЕГІОНАЛЬНОГО
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОГО СЕМІНАРУ
ІЗ МІЖНАРОДНОЮ УЧАСТЮ

20 грудня 2017 року

Житомир – 2017

**ПЛАН
ПРОВЕДЕННЯ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОГО СЕМІНАРУ
«ЮЗЕФ КРАШЕВСЬКИЙ В КУЛЬТУРНІЙ СПАДЩИНІ
УКРАЇНИ ТА ПОЛЬЩІ»**

20.12.2017

13 ⁰⁰ – 13 ⁰⁵	Привітальне слово
13 ⁰⁵ – 13 ¹⁰	Вступне слово
13 ¹⁰ –13 ⁴⁵	Пленарне засідання
13 ⁴⁵ –13 ⁵⁵	Перерва
13 ⁵⁵ – 14 ¹⁰	Перегляд відеоролику про результати експрес-опитування мешканців Житомира і Новоград-Волинського про творчість Юзефа Крашевського. Дискусія
14 ¹⁰ – 15 ¹⁰	Круглий стіл «Юзеф Крашевський у культурній спадщині України та Польщі: погляд сучасної молоді людини»
15 ¹⁰ –15 ²⁰	Підведення підсумків. Закриття семінару

ОРГКОМІТЕТ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОГО СЕМІНАРУ
«ЮЗЕФ КРАШЕВСЬКИЙ В КУЛЬТУРНІЙ СПАДЩИНІ
УКРАЇНИ ТА ПОЛЬЩІ»

Шевчук Андрій Володимирович, доцент, кандидат історичних наук, в. о. ректора Житомирського державного університету імені Івана Франка – голова оргкомітету.

Троха Богдан, доктор габілітований, Інститут польської філології, гуманітарний факультет Зеленогурського університету, Республіка Польща – співголова оргкомітету.

Поліщук Олена Петрівна, професор, доктор філософських наук, директор Центру естетичної антропології та етнокультурології Житомирського державного університету імені Івана Франка – співголова оргкомітету.

Башманівський Валерій Іванович, доцент, кандидат філологічних наук, завідувач кафедри видавничої справи, редагування, основ журналістики та філології Житомирського державного університету імені Івана Франка.

Жуковський Олександр Іванович, доцент, кандидат історичних наук, декан історичного факультету Житомирського державного університету імені Івана Франка.

Козловець Микола Адамович, професор, доктор філософських наук, завідувач кафедри філософії Житомирського державного університету імені Івана Франка.

Свінцицька Олена Іванівна, доцент, кандидат філософських наук, доцент кафедри видавничої справи, редагування, основ журналістики та філології Житомирського державного університету імені Івана Франка – секретар оргкомітету.

Халін Валерій Володимирович, доцент, кандидат педагогічних наук, директор Навчально-наукового інституту філології та журналістики Житомирського державного університету імені Івана Франка.

**ПРОГРАМА
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОГО СЕМІНАРУ
«ЮЗЕФ КРАШЕВСЬКИЙ В КУЛЬТУРНІЙ СПАДЩИНІ
УКРАЇНИ ТА ПОЛЬЩІ»**

ауд. 120, корп. 4

Привітальне слово

Шевчук Андрій Володимирович, доцент, кандидат історичних наук, в. о. ректора Житомирського державного університету імені Івана Франка

Вступне слово

Поліщук Олена Петрівна, професор, доктор філософських наук, директор Центру естетичної антропології та етнокультурології Житомирського державного університету імені Івана Франка

Пленарне засідання

*Єршов Володимир Олегович, професор, доктор філологічних наук, професор кафедри світової літератури та методик викладання філологічних дисциплін, тема: «**Житомирський період творчості Юзефа Ігнація Крашевського**»*

*Башманівський Валерій Іванович, доцент, кандидат філологічних наук, завідувач кафедри видавничої справи, редагування, основ журналістики та філології, Башманівська Любов Іванівна, доцент, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри світової літератури та методик викладання філологічних дисциплін Житомирського державного університету імені Івана Франка, тема: «**Конфлікт кохання в естетичному просторі повісті «Хата за селом» Юзефа Крашевського**»*

*Katarzyna Grabias-Banaszewska, Doktor nauk humanistycznych w zakresie literaturoznawstwa, Інститут польської філології гуманітарного факультету Зеленогурського університету, тема: «**Sytuacja narracyjna w opowiadaniu Józefa Ignacego Kraszewskiego «Życie po śmierci powieść pijaka»**»*

*Поліщук Олена Петрівна, професор, доктор філософських наук, професор кафедри філософії Житомирського державного університету імені Івана Франка, тема: «**Специфіка художнього мислення Юзефа Ігнація Крашевського та її чинники**»*

Перегляд відеоролику про результати експрес-опитування мешканців Житомира і Новоград-Волинського про творчість Юзефа Крашевського.

Дискусія
ауд. 120, корп. 4

Автори відеоматеріалів і доповідачі – *Максим Богайчук, Інна Жур*, студенти Навчально-наукового інституту філології та журналістики Житомирського державного університету імені Івана Франка

Круглий стіл «Юзеф Крашевський у культурній спадщині України та Польщі: погляд сучасної молоді людини»

Модератор – доктор філософських наук, доцент Наталія Михайлівна Ковтун
Секретар – кандидат філософських наук, доцент Людмила Вікторівна Горохова
ауд. 120, корп. 4

Теми докладів:

Вадим Слюсар, доцент, кандидат філософських наук, доцент кафедри філософії ЖДУ імені Івана Франка

Раїса Тверда, магістрант, Навчально-науковий інститут філології та журналістики ЖДУ імені Івана Франка

РЕДАКЦІЙНА ТА ВИДАВНИЧА ДІЯЛЬНІСТЬ ЮЗЕФА КРАШЕВСЬКОГО

Rafał Bartos, Інститут польської філології гуманітарного факультету Зеленогурського університету (Науковий керівник: доктор габілітований, професор ZU Богдан Троха)

POWIEŚCI JÓZEFA IGNACEGO KRASZEWSKIEGO W KATALOGU ZBIORÓW POLSKIEJ BIBLIOTEKI NARODOWEJ. ZESTAWIENIE BIBLIOGRAFICZNE ZA OKRES 1967-2016

Володимир Штернов, Навчально-науковий інститут філології та журналістики ЖДУ імені Івана Франка (Науковий керівник: професор, доктор філософських наук, професор кафедри філософії ЖДУ імені Івана Франка Олена Поліщук)

ЩОДЕННИК СЕРАФІНИ, АБО СПЕЦИФІКА ХУДОЖНЬОЇ РЕАЛЬНОСТІ ЮЗЕФА КРАШЕВСЬКОГО

Інна Жур, Навчально-науковий інститут філології та журналістики ЖДУ імені Івана Франка (Науковий керівник: професор, доктор філософських наук, професор кафедри філософії ЖДУ імені Івана Франка Олена Поліщук)

ЧИМ МЕНЕ ЗАХОПИЛА ТВОРЧІСТЬ ЮЗЕФА КРАШЕВСЬКОГО:
ТАЄМНИЦІ ПОВІСТІ «ХАТА ЗА СЕЛОМ»

Катерина Косякевич, Навчально-науковий інститут філології та журналістики ЖДУ імені Івана Франка (Науковий керівник: професор, доктор філософських наук, професор кафедри філософії ЖДУ імені Івана Франка Олена Поліщук)

ЮЗЕФ ІГНАЦІЙ КРАШЕВСЬКИЙ ЯК МАЙСТЕР
РОМАНТИЧНОГО ОПИСУ УКРАЇНСЬКИХ СЕЛЯН ХІХ СТОЛІТТЯ

Аліна Брайткрайц, соціально-психологічний факультет ЖДУ імені Івана Франка (Науковий керівник: професор, доктор філософських наук, професор кафедри філософії ЖДУ імені Івана Франка Олена Поліщук)

NIE JEST GODZIEN SPRAWOWANIA WŁADZY TEN, KTO TEJ
WŁADZY NADUŻYWA

Daria Żok, Інститут польської філології гуманітарного факультету Зеленогурського університету (Науковий керівник: доктор габілітований, професор ZU Богдан Троха)

JÓZEF IGNACY KRASZEWSKI – NIEDOCENIONY I ZAPOMNIANY
W POLSKIEJ SZKOLE

Анастасія Розумей, Навчально-науковий інститут філології та журналістики ЖДУ імені Івана Франка (Науковий керівник: професор, доктор філософських наук, професор кафедри філософії ЖДУ імені Івана Франка Олена Поліщук)

МОРАЛЬНО-ЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФЕНОМЕНУ СПОКУСИ Й ГРІХА
У ПОВІСТІ «УЛЯНА» ЮЗЕФА КРАШЕВСЬКОГО

Підведення підсумків